

Dino Campana

Orfični spevi

Prevedel Gašper Malej

Dino Campana
Orfični spevi

Prevod Gašper Malej

Dino Campana
Canti Orfici, 1914

© Gašper Malej za prevod v slovenščino
© Hiša poezije za to izdajo

ORFIČNI SPEVI

(Die Tragödie des letzten Germanen in Italien)¹

Viljemu II., nemškemu cesarju,
avtor posveča²

NOČ

I. NOČ

Spominjam se nekega starega mesta, z rdečim obzidjem in stolpastega, ožganega na brezkončni ravnici v soparnem avgustu, z oddaljenim krepčilom gričev zelenih in mehkih v ozadju. Loki neizmerno prazni mostov na reki zamočvirjeni v izsušenih mlakužah svinčenih: črni obrisi klateških ciganov tihi na obrežju: med oddaljenim bleščanjem trstja oddaljene nage postave mladenk in profil in judovska brada nekega starca: in iznenada iz srede mrtvice ciganke in spev, iz brezglasnega močvirja žalostinka prvobitna enolična in razdražujoča: in je časa bil prekinjen tok.*

* * *

Nezavedoma sem vzdignil pogled k barbarskemu stolpu, ki je gospodoval nad neskončno dolgim drevoredom s platanami. Nad tišino zdaj zgoščeno je obujal svoj oddaljeni in divji mit: medtem se je z oddaljenimi videnji, z mračnimi in silovitimi občutki neki drugi mit, prav tako mističen in divji, vračal na čase v moje misli. Tam doli so povlekle dolge obleke mehko proti negotovemu sijaju vrat sprehajalke, starodavne: podeželje je otrpnilo takrat v mreži kanalov: deklice gibkih pričesk, s profili kakor na medaljah, so na čase izginjale na vozičkih za zelenimi vzpetinami. Odbil je zvon srebrno in nežno od daljave: Večer: v cerkvi samotni, v senci skromnih ladij, sem stiskal Njo, rožnatega mesa in žarečih oči begajočih: leta in leta in leta so se zlivala v zmagoslavni nežnosti spomina.

* * *

Nezavedoma je tistega, ki je bil jaz, nekaj napotilo proti barbarskemu stolpu, mitskemu varuhu mladostniških sanj. Vzpenjal

se je v tišini pravadnih uličic vzdolž zidovja cerkev in samostanov: ni bilo slišati zvoka njegovih korakov. Majhen zapuščen trg, natlačene hišice, nema okna: ob strani pobliskovaje ogromen stolp, osmerokoten rdeč nedostopen izsušen. Vodnjak iz šestnajstega stoletja je presušen potihnil, s spominsko ploščo prelomljeno sredi svojega latinskega komentarja. Vijugala je tlakovana in zapuščena cesta proti mestu.

* * *

Stresla so ga vrata, ki so se odprla na stežaj. Nekaj starcev, sključenih postav koščenih in nemih, se je gnetlo in suvalo s prebadajočimi komolci, strašnih v žarki svetlobi. Pred bradatim obrazom meniha molečim iz odprtine nekih vrat so se ustavljali v priklonu trepetajočem uslužnem, drsali so mimo mrmraje, spet dvigajoč se korak za korakom, vlekli so drug za drugim svoje sence vzdolž rdečkastih in razpadajočih zidov, vsi podobni senci. Neka ženska zibajočega koraka in nehotenega smeha se je pridružila in zaključila sprevod.

* * *

Drsale so njihove sence vzdolž rdečkastih in razpadajočih zidov: sledil je, mehanično. Namenil je ženski besedo, ki je padla v opoldansko tišino: neki starec se je obrnil in ga pogledal s pogledom nesmiselnim sijočim in praznim. In ženska se je še kar smejala mehkega nasmeha v opoldanski suši, bebasta in sama v katastrofični svetlobi.

* * *

Nikoli nisem izvedel, kako da se mi je, pohajajoč vzdolž otrplih kanalov, znova prikazala moja senca, ki me je zasmehovala od spodaj. Spremljala me je po zaudarjajočih cestah, kjer so samice pele v pripeki. Že na robu podeželja so od udarcev načeta vrata, ki jih je čuvalo mlado dekle v rožnati obleki, blede in zavaljeno, jo pritegnila:

vstopil sem. Starodavna in bujna matrona, koštrunjega profila, črnih las okretno ovitih okoli skulpturalne glave barbarsko okrašene z bistrim očesom kakor s črnim draguljem čudaških faset je sedela, nemirna zaradi otroških čarov znova porajajočih se z upanjem ko je vlekla iz šopa dolgih in zamaščenih kart čudne nize kraljic koprnečih kraljev fantov orožja in vitezov. Pozdravil sem in samostanski, globok in melodramatičen glas mi je odgovoril z ljubkim nasmeškom nagrbančenim vred. Razložil sem v senci služnico spečo z napol odprtimi usti, hropečo v težkem snu, napol golega lepega telesa okretnega in jantarnopoltega. Previdno sem sédel.

* * *

Dolgi niz njenih ljubezni se je enolično vrstil skozi moja ušesa. Davni rodbinski portreti so bili raztreseni po zamaščeni mizi. Okretna postava ženske z jantarno poltjo zleknjene na postelji je radovedno poslušala, sloneč na komolcih kakor Sfinga: zunaj vrtovi prezeleni med pordelimi zidovi: mi trije edini živi v opoldanski tišini.

* * *

Vtem se je spuščalo sonce in ovijalo v svoje zlato kraj ganjen od spominov, bilo je, kakor da ga posvečuje. Glas Zvodnice je zlagoma postajal bolj in bolj sladak, in njena glava vzhodnjaške svečenice se je tešila v medlečih pozah. Čarobnost večera, koprnečega sokrivca nečednikov, je mamila naše mračne duše in njeni vrhunci so na videz obetali skrivnostno kraljestvo. In svečenica jalovih užitkov, naivna in poželjiva služnica ter pesnik so se spogledovali, duše neplodne nezavedoma iščoče zagato svojega življenja. Toda večer se je spuščal zlato znanilo svežega srha noči.

* * *

Prišla je noč in dopolnila se je osvojitev služnice. Njeno telo jantarnopolto njena usta nenasitna njeni sršati temni lasje tuintam razodetje njenih oči strašечih od sle so napletli fantastično zgodbo.

Medtem pa je slajši, že domala ugasel, še vedno kraljeval v daljavi spomin na Njo, matrono zapeljivo, kraljico ki nadaljuje klasično linijo svojih vélikih sestra iz spomina: potem ko je Michelangelo³ upognil koleno utrujeno od poti njej ki se upogiba, ki se upogiba in ne počije, barbarska kraljica pod bremenom sanj vsega človeštva, in stresanje nedoumljivih in surovih poz barbarskih pogubljenih kraljic davnih je čul Dante⁴ ugašati v Francescinem kriku tam na obrežjih rek ki utrujene od vojne si ustvarijo ustje, vtem ko se na njihovih bregovih obnavlja večna muka ljubezni. In služnica, naivna Magdalena sršatih las in bleščečih oči je v trzajih zahtevala od svojega telesa jalovega in zlatega, nezrelega in divjega, sladko ujetega v ponižnost svoje skrivnosti. Dolga noč polna prevar raznovrstnih podob.

* * *

Na srebrna vrata prvih pustolovščin so prihajale davne podobe, omehčane od življenja v ljubezni, in varovale so me še vedno s svojim nasmehom skrivnostno in očarljivo nežnim. Odpirale so se zaprte dvorane, kjer se luč enakomerno potaplja v ogledala do neskončnosti, prikazujoč pustolovske podobe dvorjank v zrcalni svetlobi pobledelih v svoji drži sfing: in spet je vse tisto, kar je bilo izsušeno in sladko, ko odcvetele so vrtnice mladosti, znova zaživelo nad okostnjaško panoramo sveta.

* * *

Sredi vonja po strelnem prahu semanjega večera, v zraku zadnji poki, sem videval prдавne deklice prve utvare, kako se zarisujejo sredi mostov zgrajenih od mesta proti predmestju v večerih soparnega poletja: kažoč tri četrtine obraza, kar iz predmestja zasliši se pokanje ki se stopnjuje naznanjajoč ognjene jezike svetilk nemirnih ko prevrtavajo vzdušje nabito z orgiastičnimi lučmi: zdaj omehčane: na že zamrlem nebu nežne in obarvane rožnato, olajšane tančice: prav kakor sveta Marta, ko na tleh leže polomljena glasbila⁵ in je ponehal

že nad zimzelenimi pokrajinami spev ki srce svete Cecilije ga uglašuje z latinskim nebom, nežna in obarvana rožnato ob davnem somraku v herojski liniji veličastne rimske ženske podobe počiva. Spomini na ciganke, spomini na oddaljene ljubezni, spomini na zvoke in na luči: ljubezenske utrujenosti, nenadne utrujenosti na postelji oddaljene taverne, še ene pustolovske zibelke negotovosti in obžalovanja: tako je tisto, kar je še bilo izsušeno in sladko, ko odcvetele so vrtnice mladosti, vzhajalo nad okostnjaško panoramo sveta.

* * *

V večeru ognjev poletnega praznovanja, v svetlobi nasladni in beli, ko najina ušesa so nakratko našla počitek v tišini in so bile najine oči utrujene od bengaličnih ognjev, od mnogobarvnih zvezd puščajočih vonj po strelnem prahu, nejasno rdečo težo v zraku, naju je hoja vstric oslabila in razvnela v najini preveč različni lepoti, ona prefinjena in temna, čistih oči in obraza, brez bleščanja ogrlice na vratu golem, stopala je zdaj na čase neizkušena stiskajoč pahljačo. Pritegnilo jo je k baraki: njena bela halja je v prefinjenih sinjih raztrganinah zavalovala v razpršeni svetlobi, in sledil sem njeni bledici, ki jo je na njenem čelu zaznamoval nočni pramen njenih las. Vstopila sva. Nekaj temnih obrazov samodržcev, ki razvedrila sta jih otroškost in praznovanje, se je obrnilo proti nama, izredno jasnih v svetlobi. In gledala sva prizore.⁶ Vse je bilo nestvarno kakor prikazni. Bilo je nekaj okostnjaških panoram mest. Nekaj čudaških mrtvecev je gledalo nebo v lesenih pozah. Gumijasta odaliska je pritajeno dihala in se ozirala naokrog z očmi malika. In rezki vonj žaganja, ki je pridušil korake in šepet vaških gospodičen, zaprepadenih od te skrivnosti. „A je tak Pariz? Glej, London. Bitka pri Mukdenu.“ Midva sva gledala naokoli: najbrž je bilo pozno. Vse te reči videne skozi magnetne oči leč, v tej sanjski svetlobi! Negibno ob meni sem jo čutil postajati oddaljeno in tujo vtem ko se je njen čar poglobljaj pod nočnim pramenom njenih las. Premaknila se je. In jaz sem začutil s kancem grenkobe brž utešene, da ji nikdar več ne bom blizu. Sledil sem ji torej kakor slediš snu ki ga ljubiš zaman: tako sva si iznenada

postala oddaljena in tuja po trušču praznovanja, pred okostnjaško panoramo sveta.

* * *

Bil sem v senci arkad obliti s kapljami in kapljami luči krvavordeče v mègli neke decembrske noči. Iznenada so se neka vrata odprla v razkošje svetlobe. V ospredju na nasprotni strani je v razkošju rdeče otomane slonela s komolcem podpirajoč glavo, naslanjala komolec podpirajoč glavo matrona, rjavih živahnih oči, ogromnih dojk: ob njej klečeča deklica, jantarnopolta in prefinjena, pristriženih las na čelu, z mladostno milino, nog gladkih in golih izza sijoče halje: in nad njo, nad zamišljeno matrono v mladih očeh zavesa, bela čipkasta zavesa, zavesa, ki je na videz burkala podobe, podobe nad njo, bleščeče bele podobe nad njo zamišljeno v mladih očeh. Pahnjen v svetlobo iz sence arkad oblite s kapljami in kapljami luči krvavordeče sem strmel prisiljen zaprepaden v simbolično in pustolovsko milino tistega prizora. Bilo je že pozno, bili smo sami in med nami se je rodila svobodna zaupnost in sloneča matrona mladih oči je na ozadju valujoče čipkaste zavesa spregovorila. Njeno življenje je bilo dolgotrajen greh: pohota. Pohota, a zanjo še zmeraj polna nedosegljivih zanimivosti. „Samica ga je zasipala s poljubi z desne strani: z desne, zakaj? Potem je golobji samec ostal na njej, negiben, deset minut, zakaj?“ Vprašanja so še zmeraj ostajala brez odgovora, nato se je pod pritiskom nostalgije spominjala dolgo se je spominjala preteklosti. Dokler pogovor ni oslabel, glas je potihnil vsenaokrog, skrivnost sle je znova odela njo, ki jo je priklicevala. Presunjen, s solzami v očeh sem nasproti bele čipkaste zavesa sledil še sem sledil belim fantazijam. Glas je potihnil vsenaokrog. Zvodnica je izginila. Glas je potihnil. Gotovo sem jo čutil odhajati z dotikom molčečim koprnečim. Pred pomečkano čipkasto zaveso je deklica še slonela na kolenih jantarnih, upognjenih upognjenih z milino efeba.

* * *

Faust je bil mlad in lep, imel je kodraste lase. Bolonjčanke so bile takrat podobne sirakuškim medaljam in zaris njihovih oči je bil tako popoln, da so rade hlinile negibnost v ubranem kontrastu z dolgimi temnorjavimi kodri. Zlahka si naletel nanje zvečer na temačnih ulicah (luna je takrat razsvetljevala ceste) in Faust je dvigal pogled proti dimnikom hiš, ki so se v luninem siju zdeli kakor vprašaji, in ostajal zamišljen ob drsanju njihovih pojemajočih korakov. Iz stare obokane taverne, kjer so se zbirali učenci, je rad prisluhnil, med mirnimi pomenkovanji bolonjske zime, mrzle in meglene kakor njegove, med prasketanjem polen in šviganjem plamena po okrastih obokih, brzopetim korakom pod bližnjimi arkadami. Z veseljem se je takrat zavlekel v svoj kot, medtem pa se je mlada krčmarica, v rdečem predpasniku in lepih lic pod zabrisano pričesko, sprehajala sem in tja pred njim. Faust je bil mlad in lep. Na dan, kot je bil tisti, iz separeja tapeciranega, med refreni avtomatskih orgel in cvetlično dekoracijo, iz separeja sem čul hitenje množice in temačne zimske zvoke. Oh, spominjam se!: mlad sem bil, roka nikdar brezskrbna je sloneča podpirala neodločni obraz, krhek od hrepenenja in utrujenosti. Ponujal sem takrat svojo uganko šiviljicam polikanim in gibčnim, posvečen v svojem hrepenenju po najvišji ljubezni, v hrepenenju svoje deškosti mukotrpne žejne. Vse je bilo skrivnost za mojo vero, vse moje življenje je bilo „hrepenenje po skrivnosti zvezd, nagibanje nad brezno“. Bil sem lep od muk, vihrav bled užejan blodeč za larvami skrivnosti. Nato sem pobegnil. Izgubil sem se v hrušču orjaških mest, videl bele katedrale vzdigovati se kakor ogromno gmoto vere in sanj s tisočnimi konicami v nebo, videl Alpe vzdigovati se kakor še večje katedrale, in polne dolgih zelenih senc jelk, in polne melodije hudournikov katerih spev sem čul porajajoč se iz neskončnosti sna. Tam gori med jelkami zabrisanimi v megli, med tisočnimi in tisočnimi tolkljanji tisočnimi glasovi tišine, ko razkrila se je mlada luč med debli, sem se po stezah čez jase vzpenjal: vzpenjal sem se proti Alpam, v ozadju bela občutljiva skrivnost. Jezera, tam gori med klečmi tolmoni svetli in nasmeh sna bdi nad njimi, tolmoni svetli ekstatična jezera pozabe ki Leonardo ti si jih umišljal. Hudournik mi je nejasno pripovedoval zgodbo. Jaz zazrt

med negibnimi kopji jelk misleč da na čase blodi naokrog neka nova melodija divja in še žalostna sem nemara zrl v oblake ki na videz so za hip se radovedni pomudili nad tisto globoko pokrajino in oprezali za njo in se razblinili za negibnimi kopji jelk. In reven, nag, srečen, da sem reven in nag, da za hip odsevam pokrajino kakor spomin očarljiv in zastrašujoč na dnu svojega srca, sem se vzpenjal: in prispel sem prispel sem prav do tam od koder snegovi Alp so mi zapirali pot. Neka deklica je v hudourniku prala, prala in pela med snegovi belih Alp. Ozrla se je, me sprejela, v noči me ljubila. In spet v ozadju Alpe bela občutljiva skrivnost, v mojem spominu se je prižgala čistost zvezdne svetilke, zalesketala se je luč ljubezenskega večera.

* * *

Toda kakšna môra je še pritiskala na vso mojo mladost? O poljubi zaman poljubi deklince ki je prala, prala in pela v snegu belih Alp! (solze so mi privrele v oči ob spominu). Znova sem začul hudournik še v daljavi: pljuskal je oblivajoč davna mesta turobna, dolge ulice tihe, opustele kakor po plenjenju. Neka zlata toplina v senci sobe navzoča, razpuščena griva, telo hropeče zleknjeno vznok v mistični noči davne človeške živali. Spala je služnica nebrižna v svojih mračnih sanjah: kakor bizantinska ikona, kakor arabski mit je na drugi strani belila negotova bledica zavese.

* * *

In takrat upodobitve pradavnega svobodnega življenja, neizmernih sončnih mitov, pokolov z orgijami so bile ustvarjene vpričo mojega duha. Znova sem videl davno podobo, okostnjaško postavo živečo zaradi skrivnostne sile nekega barbarskega mita, njene oči spreminjasta brezna oživiljena z mračnimi sokovi, med sanjskim mučenjem odkrivati počrnelo telo, dva madeža luknji krogel iz muškete v njenih ugaslih dojkah. Verjel sem, da čujem drhteti kitare tam v kolibi leseni in pocinkani na neobdelanih mestnih tleh, vtem pa je sveča osvetlila gola tla. Nasproti mene je divja matrona zrla

vame, ne da bi trenila z očesom. Luč je bila pičla na golih tleh v drhtenju kitar. Ob strani nad cvetočim zakladom sanjajoče deklice se je starka zdaj oprijemala kot pajek in vtem se je zdelo, da šepeta na uho meni neslišne besede, sladke kakor veter brez besed v Pampi preplavljajoči. Divja matrona me je zgrabila: mojo mlačno kri je zagotovo popila zemlja: zdaj je bila luč še bolj pičla na golih tleh v kovinskem dihu kitar. Iznenada je osvobojena deklica izpuhtela svojo mladost, medleča v svoji divji milini, oči nežnih in predirnih kakor brezno. Na ramenih lepe divjakinje je zamedlela milina v senci valovitih las in mogočna krošnja drevesa življenja se je vtkala v postanek na golih tleh vabeč kitare oddaljeni sen. Iz Pampe so se jasno zaslišali poskoki kopitljanje divjih konj, jasno se je zaslišalo, kako je zavel veter, kopitljanje se je kot da razgubljalo pridušeno v neskončnosti. V izrezu odprtih vrat so se zvezde lesketale rdeče in tople v daljavi: senca divjakinj v senci.

II. Potovanje in vrnitev

Vzpenjali so se glasovi in glasovi in spevi dečkov in poltenosti po zavitih uličicah v žgoči senci, na grič na grič. V senci zelenih uličnih svetilk so bele orjaške prostitutke sanjale nejasne sanje v čudaški svetlobi na vetru. Morje je v vetru mešalo svojo sol, ki jo je veter mešal in vzdigoval v poltenem vonju uličic, in bela sredozemska noč se je poigrala z velikanskimi postavami samic med čudaškimi poskusi plamena, da bi se iztrgal vboklini svetilke. Gledale so plamen in pele pesmi vklenjenih src. Vsi preludiji so potihnili že. Noč, najspokojnejša radost noči je legla. Mavrska vrata so si naprtila pošastna črna čudesa in se sukala z njimi, vtem pa so se v ozadju v temačno modrino zajedale zvezde. Samotna je prestolovala zdaj noč žareča v vsem svojem mrgolenju zvezd in plamenov. Malo naprej je kakor pošastna rana strmoglavljala neka ulica. Ob straneh vogala z vrati so bele kariatide umetnega neba sanjale obraz sloneč na svoji

dlani. Ona je imela čisto vladarsko linijo profila in vratu odeta v opalni sijaj. S hitro kretnjo vladarske mladosti si je povlekla lahno obleko na premikajoča se ramena in njeno okno se je svetlikalo v pričakovanju, dokler se niso oknice nežno zaprle za dvojno senco. In moje srce je bilo lačno sanj, o njej, o razblinjajoči se, kakor se ljubezen razblinja, darovalki ljubezni iz pristanišč, kariatidi neba pustolovskega. Na svojih božanskih kolenih, na svojih oblinah bledih kakor sen, ki je izšel iz nešteti snov sence, med neštetimi varljivimi lučmi, je davna prijateljica, večna Himera držala v rokah rdečih moje davno srce.

* * *

Vrnitev. V sobi kjer zastori luči so obline njene razstrli ki sem jih objel, zapoznala sapa: in v somraku moja prvotna svetilka ozvézdi mi srce nestalno od spominov še. Obrazi, obrazi sijočih oči na gladini sna, vi mladi kočijaži na lahnih poteh sna, ki sem jih ovenčal z gorečnostjo: o krhke rime, o venci nočnih ljubezni ... Z vrta se neka pesem razlomi v šibak niz ihtljajev: žila je odprta: izsušena rdeča in nežna je okostnjaška panorama sveta.

* * *

O tvoje telo! tvoja vonjava mi je zastirala oči: jaz nisem videl tvojega telesa (sladka in rezka vonjava): tam v velikem ogledalu nago, v velikem ogledalu nago zastrto s hlapi vijoličnega, v višavi poljubovano od zvezde luči je bilo lépo, lépo in sladko darilo nekega boga: in plahe dojke so bile nabrekle od luči, in zvezde so bile odsotne, in ni bil Bog v ljubezenskem večeru vijoličnega: ampak ti lahna ti si na mojih kolenih sedela, nočna kariatida očarljivega neba. Tvoje telo zračno darilo na mojih kolenih, in zvezde odsotne, in ni bil Bog v ljubezenskem večeru vijoličnega: ampak ti v ljubezenskem večeru vijoličnega: ampak ti pobešenih oči vijoličnega, ti nekemu neznanemu nebu nočnemu ugrabila si melodijo ljubkovanja. Spominjam se, draga: z lahkotnimi kakor krili golobice svojimi udi si počila na mojih plemenitih udih. Srečni so zaveli, dihali njihovo

lepoto, véli k še jasnejši luči moji udi v tvojem krotkem oblaku z božanskimi odsevi. O ne vnemaj jih! ne vnemaj jih! Ne vnemaj jih: vse je zaman zaman je sen: vse je zaman vse je sen: Ljubezen, pomlad sna edina si edina si ki se prikažeš v kopreni hlapov vijoličnega. Kakor bel oblak, kakor bel oblak blizu mojega srca, o ostani o ostani o ostani! Ne razžalosti se, o Sonce!

Odprla sva okno nočnemu nebu. Ljudje kakor tavajoče prikazni: taval so kakor prikazni: in mesto (ulice cerkve trgi) se je po taktu zlagalo v sen, kot po nevidni melodiji, ki je vrela iz tistega tavanja. Ni bil torej svet naseljen s sladkimi prikaznimi in se ni mar v noči znova zdramil sen v vsej svoji silovitosti zmagoslaven? Kakšen most, sva nema spraševala, kakšen most sva zgradila do neskončnosti, da se vse nama kaže kakor senca večnosti? V kateri sen sva povzdignila nostalgijo najine lepote? Luna je vzhajala v svoji stari halji za bizantinsko cerkvijo.

III. Konec

V toplini rdeče svetlobe, v zaprtih dvoranih, kjer se luč enakomerno potaplja v ogledala do neskončnosti, vzcvetajo odcvetajo beline čipk. Vratarica v ponošenem razkošju zelene suknje, nežnejših gub na obrazu, oči, ki v jasnini zastirajo črnjavo, gleda srebrna vrata. Ljubezni je čutiti nedoločni čar. Gospoduje zrela ženska omehčana od življenja v ljubezni z nasmehom z nejasnim bleskom ki je v očeh spomin na solze na slo. Med bdenjem gredo mimo zvrhani žetev ljubezni, lahkotni čolnički, ki tkejo mnogobarvne fantazije, blodijo, svetel prah počivajoč v uganki ogledal. Vratarica gleda srebrna vrata. Zunaj je noč gostolasa spevov nemih, blede ljubezen blodečih.

NOKTURNI

Himera

Ne vem ali med skalami tvoj blede
Obraz se mi je prikazal, ali nasmeh
Daljav neznanih
Bila si, sklonjenega slonokoščnega
Čela sijajnega o sestra
Giocondina rosno mlada:
O ugaslih
Pomladi, zaradi tvoje mitske bledice
O Kraljica o mladosti Kraljica:
A zaradi pesmi tvoje neznane
Iz sle in iz bolečine
Spevna deklica brezkrvna,
Ki zaznamuje jo sled krvna
Vseokrog nje ustne valovite,
Kraljica melodije:
A zaradi glave deviške
Nagnjene, jaz pesnik nočni
Bdel sem nad zvezdami sijočimi v podmorjih neba,
Jaz zaradi tvoje skrivnosti sladke
Jaz zaradi tebe vse bolj molčljive.
Ne vem ali plamen blédi
Bil v laseh je življenja
Znak ki ga pušča njena bledica,
Ne vem ali bila je sladka meglica,
Sladka nad mojo bolečino,
Nasmeh nočnega lica:
Gledam skale bele vetrov izvire molčeče
In nebesne oboke stoječe
In potoke naraščajoče v sólzah tekoče
In sence človeškega truda upognjene čez griče ledeneče
In še skozi nébese nežne oddaljene svetle sence hiteče
In še kličem te kličem te Himera.

Jesenski vrt (Firence)

Vrtu prikazni lovoriki nemi
Ki so ji vzeli ves kras zeleni
In zemlji v jeseni
Poslednji pozdrav!
Do brd izsušenih razritih
Ki v zadnjem soncu rdijo
Zbegani od hropenja
Sežejo kriki oddaljenega življenja:
Kriki soncu ki umira
In grêde krvavo obliva.
Razloči se parajoča fanfara
V višavi: reka se razgubi
Sred zlatih peščin: stojijo
Beli kipi na glavi z mostov
V tišini: in stvari zdaj že več ni.
In iz goste tišine kakor da petje zbora
Nežno in veličastno
Vzide hrepeneč vrh mojega balkona:
In čuti se vonjava lovora,
Vonjava lovora koprneča pekoča
Ko med nesmrtnimi kipi zatona
Se prikaže mi Ona, navzoča.

Upanje (ob nočnem potoku)

Zaradi ljubezni ki poete obseda
Princesa v skrite sne ukleta
Naj na krilih misli živih Princesa
Tvoj spev se skozi in skozi razlega:
O ti gostolasa spevov nemih
Bleda ljubezen blodečih
Zaduši neugasljivo jokanje
Skritim ljubeznim daj mirovanje:
Kdo vrata nadzira
Molčljiva ki jih Noč
V neskončnost odpira?
Uklanajo se ure: s snom spuhtelim
Uklanja se Usoda blede
.
Zaradi ljubezni ki poete obseda, vrata
V neskončnost smrt
Odpira!
Zaradi ljubezni ki poete obseda
Princesa moj sen spuhteli
V vrtincih Usode zamira!

Zasteklitev

Večer zabrisan poletni
Izza visoke zasteklitve zлива jasnine v senci
In mi v srcu pušča goreč pečat.
Toda kdo (na terasi nad reko se lučka prižge) kdo
Pred podobico Marije z mosta kdo je kdo je ki je lučko prižgal – je
V sobi zadah po gnilobi: je
V sobi rdeča rana koprneča.
Zvezde so gumbi iz biserovine in večer se v žamet odene:
In drhti puhteči večer: puhteč je večer in drhteč toda je
V srcu večera je,
Vedno rdeča rana koprneča.

Spev mraka

Luč somraka se gasi:
Nemirni duhovi naj sladak bo mrak
Srcu v katerem ljubezni več ni!
Izviri izviri naj nam zdaj povejo,
Izviri, izviri ki prav dobro vejo
Izviri ki vejo da duhovi grejo
Da duhovi grejo in poslušati začnejo
Poslušaj: luč somraka ugasi
In nemirnim duhovom sladak je mrak:
Poslušaj: Usoda zdaj te porazi
Toda lahka srca drugo življenje čaka:
Ni sladkosti ki bi Smrti bila enaka
Ni več ni več ni več
Razločiš njo ki še te pozibava:
Razločiš ko deklica sladka
Ti šepne na uho: Ni več ni več
In že vzdiguje se in pojema
Veter: z morja spet se približuje
In že čutimo kako vzdihuje
Srce ki nas najbolj je ljubilo!
Gledamo: kako v nòči pokrajina
Dreves in vodá zdaj potemni
Reka molčljiva mimo beži
Pok! Mama, lej tega moža tam gôri!

Semanji večer

Srce poreče mi drevi: ne veš?
Rožnatotemna očarljiva
Ki zlatí jo njena svetla griva:
In oči sijočih temnih ta ki vladarsko mila
Očarala je rožnato
Svežino jutranjo:
In ti sledil si v zraku
Svežemu utelešenju nekega jutranjega sna:
In imela je navado tavati ko sen
In dehtenje zastirala sta zvezde
(Ki rad si jih gledal izza srebrnih vrat
Te zvezde blede nočne):
Ki imela je navado iti mimo tiha
In bela kakor let golobic
Gotovo je umrla: ne veš?
Bila je noč
Semanja v hudobnem Babilonu
Dvigal se je v snopih proti nebu grmadnem raj plamenov
Ob opolzkih žvižgih grotesknih
In tenkem angelskem zvončkljanju
In vpitju in glasovih prostitutk
In pantomimah Ofelij
Ki kapljá jih ponižni jok električnih svetilk
.....
Neka popevčica kosmata je zamrla
In pustila da v srcu me močno skeli
In blodil sem tam kjer ljubezni ni
Puščajoč srce da se od vrat do vrat klati:
Z Njo ki ni se rodila a že je umrla
In pustila da v srcu mojem ljubezni več ni:
Toda srce hoče tja kjer močno skeli:
Puščajoč srce da se od vrat do vrat klati.

La petite promenade du poète

Ozke ulice kjer pohajkujem
So skrivnostne polne groze:
Na oknih ki si jih ogledujem
Prikazujejo se Eme in Roze.
Kjer stopnice so skrivnostne
Nekdo spušča se tipaje:
Za stekli bleščečimi babnice
Si često privoščijo komentarje.

.....

Po tej cestici samotni
Živa duša ne pohaja: zvezde
V noči se na nebu lesketajo:
In ta noč mi prav ugaja.
In ubožček se sprehajam
V noči žive domišljije
Ko začutim slino gnusno
Ki po ustih se razlije. Brž proč
Brž proč saj ta ogaba ti preti
Urno hodi in kar dalje hodi
Da že skoraj hiš več ni.
Najdem travnik: in se zlekнем
Zdelan ko pes ki vdano leže:
A v daljavi pijančeva pesem
ljubezni čisto gor do oknic seže.

LA VERNA

I. La Verna⁷ (dnevnik)

15. septembra (na poti proti Campignu)

Tri dekleta in osliček na gorski stezi, ki se spuščajo. Živahni pokloni cestarjev, ki popravljajo pot. Osliček, ki se zvali na tla. Smeh. Kletvice hribovcev. Skale in reka.

.....

Castagno, 17. septembra

Falterona⁸ je še ovita z meglami. Vidim samo kanale, ki brazdajo njena skalnata pobočja in se izgublajo na nebu z meglami, ki jih izmenični valovi sonca ne zmorejo razredčiti. Dež je omračil sivino gora. Pred izvirom so se dolgo zadrževali prebivalci Castagna, čakajoč na sonce, razžaloščeni po deževni noči v svojih poplavljenih bajticah. Mimo gre dekle v copatih, ki pritajeno pošepne: nekega dne bo povodenj odnesla vse nas. Potok narasel s svojim temačnim šumenjem komentira vso to bedo. Čutim težo, ko gledam strmo skalovje Falterone: moral se bom vzpenjati, vzpenjati. V prezbiteriju naletim na spominsko ploščo Andrei del Castagnu⁹. Vame se vtisne poseben tip deklet: lesen obraz, oči temačne vdrte, rjavi odtenki med blede rumenimi odtenki: ne ujema se s tako preprosto starodavno toskansko milino profila in vratu, zaradi katere se kažejo kot prijetne!, mogoče. Kako drugačen je večer v Campignu: kako mistična je pokrajina, kako lepa revščina njegovih kajžic! Kakor začarane so zame vzšle zvezde na nebu z oddaljenim ozadjem blagih kotanj, kjer se je razgubljala barbarska dolina, od koder je tekel potok nemiren in temačno globok! Jaz čutil sem zvezde, kako vzhajajo in se svetle

umeščajo nad to skrivnost. Dvigajoč pogled proti pečini navpični neznansko visoki, ki se je zarezovala v nazobčan polkrog na somračni vijolični podlagi, samotni in veličasten lok katerega kot da napenja katastrofa pod nemirnimi kupi skal prežečimi na neskončnost, nisem bil nisem bil prevzet nad odkrivanjem luči in novih luči na nebu. In medtem ko je čas zame bežal zaman, petje, dolgi valovi trojnega zbora so se v lučajih vzpenjali po pečini, na zlatih mejah noči jih je zaustavljal odmev, ki jih v kamnitem nedrju je znova zlival podaljšane, izgubljene.

Petje je bilo kratko: premor, nenaden in skrivnostni komentar in gora je spet potonila v svoj katastrofični sen. Kratko petje: tri deklace so izrazile obupano v tisočletni kadenci svojo stisko kratko in mračno ter potihnile v noči! Vsa okna v dolini so bila razsvetljena. Bil sem sam.

Megle so se razpršile: ven grem. Razvedri me prijetni domači vonj po sivki toskanskih vasic. Cerkev ima portik s kvadratnimi stebriči iz živega kamna, gol in eleganten, preprost in strog, resnično toskanski. Med cipresami zapazim še druga stebrišča. Na rebri križ razpira roke proti prostranim pobočjem Falterone, neporasle z rastlinjem, ki razkriva svoj kamniti ustroj. Z bledim rdečkasto rumenim plamenom gorijo trave na pokopališču.

Na Falteroni (Greiben)

Falterona zelena črna in srebrna: slovesna žalost Falterone, ki narašča kakor ogromen okamnel morski val, ki pušča za sabo valovje razpok razpok in razpok med skalami vse do vrenja peščenih gričev tam spodaj na toskanski ravnici: Castagno, hišice iz peščenjaka razkropljene po rebri, okna, ki sem jih videl razsvetljena: tako do bitij kubistične pokrajine, v rahlo zlati luči oči skritih med prefinjenimi rastlinskimi laski pravokotnik glave v liniji prtajeno prefinjeni potez prefinjenih, preseva nasmeh Cerere plavolase: bistre pod linijo črne obrvi so svetle sive oči: blagost linije ustnic, vedrina obrvi spomin na toskansko poezijo nekdanko.

(Ti že razumel si, o Leonardo, o božanski, prvobitni!)

Campigna, gozd Falterone

(Četverokotne hiše iz živega kamna, ki zgradili so jih vojvode Lorenski, ostajajo prazne in lipov drevored daje romantičen pridih samoti, v kateri so si zemeljski mogočnejši sezidali domovanja. Večer se spušča z gorskega grebena in zbere v zelenem nedrju jelk.)

Iz lipovega drevoreda sem gledal, kako zažarela je samotna zvezda nad gorskim obronkom in pradačna hosta je zgostila senco in globoko šelestenje tišine. Iznad šilastega grebena na nebu, nad usnulo skrivnostjo hoste sem hodeč po lipovem drevoredu zapazil staro prijateljico luno vzhajajočo v novi obleki rdeči od bakrenih hlapov: in znova sem pozdravil prijateljico brez začudenja, kakor bi divje globine na obronku jo čakale, da vzdigne se iz neznane pokrajine. Jaz po lipovem drevoredu sem hodil tačas zaščiten pred uroki in vtem si ti vzhajala in izginjala mila prijateljica luna, samotna in dimnata izparina nad barbarskimi notrinami. In nisem več gledal tvojega čudnega obraza, a še dolgo sem hotel hoditi po drevoredu, da sem le lahko začul tvojo rdečo zarjo v vzdihovanju nočnega življenja host.

Stia, 20. septembra

V hotelu star milanski vitez govori o svojih oddaljenih ljubeznih neki gospe sivih las in z obrazom deklice. Ona mirna mu razlaga o čudnih potih srca: on se še čudi in trpinči: tukaj v davni vasi ujeti med gozdove. Zapustil sem Castagno: vzpenjal sem se na Falterono počasi sledeč toku besnečega hudournika: počival sem v angelski bistrini visokogorja ublaženi s temačnimi odtenki po nedavnem dežju, na nebu ozaljšani z obrisi jasnimi in svetlimi, zaradi katerih sem se zasanjal pred griči z davnih slik. Zadržal sem se v hišah Campigne. Spuščal sem se po brezkončnih dolinah gozdnatih in zapuščenih z nenadejanimi ozadji obljubljenе pokrajine, gradu samotnega in oddaljenega: in naposled Stia, bela elegantna med zelenjem, blagozvočna od spokojnih gradov: prvi pozdrav srečnega življenja v novem kraju: toskanska poezija še živa na trgu, kjer

odzvanjajo umirjeni glasovi, nad njim pa bdi davni grad: gospe na balkonih sloneč s čistim profilom medleče pod večer: milostna ura dneva, čas počitka in pozabe.

Zunaj je zavladal spokoj: vitezov bratski razgovor se nadaljuje:

Comme deux ennemis rompus
Que leur haine ne soutient plus
Et qui laissent tomber leurs armes!¹⁰

21. septembra (blizu Verne)

Jaz videl sem, kako iz mističnih samot iztrgala se je grlica in razprostrti kril poletela proti dolinam brezmejno širokim. Krščansko pokrajino zaznamovano s križi nagnjenimi v vetru je to skrivnostno poživilo. Letela je brezkrajno z razprostrtimi krili, lahka kakor ladja na morju. Zbogom, golobica, zbogom! Izredno visoki skalnati stebri Verne so se dvigali navpik sivi v somraku, vsenaokrog ujeti v temačen gozd.

Očarljivo krščansko je bilo gostoljubje tamkajšnjih kmetov. Prepotenemu so mi ponudili vode. „V eni uri boste prišli do Verne, če je taka božja volja.“ Neko dekletce me je gledalo s temnimi in rahlo žalostnimi očmi, osuplo pod širokim slamnikom. V vseh nezavedna zbranost, samostanska spokojnost je vsem mehčala poteze obraza. Še dolgo bom pomnil dekletce in njene oči prisebne in umirjene pod velikim meniškim klobukom.

Na strniščih brezkončnih vse višjih so se dvigali naravni skalnati stolpi, ki so podpirali samostansko hišico sijočo od svetlobnih strelíc zahajajočih na steklih.

Vzdigovala se je trdnjava duha, velikanske skale, ki jih neki surovi zakon je namétal v grmadah proti nebu, pomirila pa prvinska narava, ki jih je prekrila z zelenimi hostami, zatem prečiščenimi v duhu neskončne ljubezni: ta cilj je pomiril spopade idealov, ki so povzročili opustošenje in katerim so bile posvečene čiste najvišje ganjenosti mojega življenja.

22. september (Verna)

„Francesca B. O blaženi sveti Frančišek, molite zame, grešnico.
20. avgusta 189...“

In sem šel po gozdu v spominu ponovno čuteč prvi nemir. Spominjal sem se oči zmagovitih, linije obrvi: morda nikdar ni izvedela: in zdaj sem jo spet našel na koncu svojega romanja v izbruhu izpovedi tako mile, tam gori daleč od vsega. Zapisana je bila na polovici hodnika, kjer se odvija križev pot življenja svetega Frančiška: (izza železnih ograj se dviga ledena sapa votlin). Na pol poti, pred preprostimi podobami ljubezni se je njeno srce razprlo kriku solzi strasti, s tem se je usoda dovršila!

Globoke votline, razcepi med skalami, kjer kamnite stopničke strmoglavljajo v senco brez spomina, strmi orjaški ploski reliefi stebrov v živem kamnu: in v cerkvi angel¹¹, blaga čistost, ki jo lilija ločuje od izvoljene Device, in oblački modrijo se na nebu in klasična amfora vsebuje zemljo in lilije: ki prikaže se v prav takšnem izrezu, kakor se prikažejo sanje, in v belem oblaku svoje lepote, ki za hip nasloni koleno na tla, tam gori tako blizu neba:

.....
potke samotne med visokim stebrovjem dreves ki osreči jih tenka
proga sončne svetlobe
dokler tjakaj nisem dospel kjer pred zastrtim prostranstvom pokrajine
neka božanska sladkost nočna se mi je razkrila zjutraj, vse zastrito v
razjasnitvah zelenilo, zasenčeno in spuščajoče se v neskončnost: in
prepojeno s silami svojih zarisanih gorskih verig nočnih. Caprese,
Michelangelo, tista, ki si ji upognil koleno utrujeno od poti, ki
se upogiba ki se upogiba in ne počije, v pozi nedoumljivi kakor
njene davne sestre, barbarske kraljice davne stresajoče se v vrtincu
Dantejevega speva, barbarska kraljica pod bremenom sanj vsega
človeštva

.....
Hodnik, ledeno prepihan iz votlin, je ves odet v Frančiškovo
legendo. Svetnik se kaže kot Kristusova senca, vdana, rojena v deželi
humanizma, sprejemajoča svojo usodo v samoti. Njegovo odrekanje

je preprosto in blago: iz svoje samote zapoje spev naravi verujoč: Brat Sonce, Sestra Voda, Brat Volk. Ljub italijanski svetnik. Zdaj so obložili njegovo kapelo izdolbeno v živo skalo. Vsenaokrog jo obdaja opaž iz orehovine, katerega je s silovito melanholijo neki menih iz Bibbiene okrasil z intarzijami, doprsji svetnikov redovnikov. Čudaška preprostost belega očrta pride do izraza, ko se zlato sončnega zahoda skuša zliti skoz bližnji vitraj v poltemo kapele. Tedaj zadobijo tisti bežni očrti čudaški in nostalgичen čar. Beli na bogati podlagi orehovine se zdi da izstopajo hieratični profili iz ozke samostanske pokrajine, v kateri vznikajo obglavljeni, podobe svetosti, ki se je poduhovila, linije toge enigmatične vélikih duš neznanih. Betežen menih se ob pozni uri vleče v poltemi oltarja, molčec v kosmati kuti, in žebra molitve osmih desetletij ljubezni. Zunaj se sončni zahod kalí. Preteče železnate proge pritiskajo na gore zroče iz daljave. Sen je pri kraju in duša nenadoma sama išče oporo neko vero v žalostni uri. V daljavi je videti, kako počasi tonejo mistične in bojevite izvidnice gradov Casentina. Naokrog je velika tišina velika praznina v lažni luči s hladnimi odbleski, ki še šviga v téсни polteme. In znova spomin zbeži k ljubeznivim gospem belorokim na balkonih tam doli: kakor v snu: kakor v viteškem snu!

Ven grem: trg je zapuščen. Usedem se na zidek. Postave tavajo, lučke tavajo in ugašajo: menihi se poslavlajo od romarjev. Nenehna lahna sapa veje iz hoste tam visoko, a slišati ni ne šelestenja mračne gmote ne zračnega toka v votlinah. Zvon frančiškanske cerkvice cinglja v žalobnosti samostanskega dvorišča: in zdi se kakor dan iz sence, dan, ko jokajoč se umira.

II. Vrnitev

VZPENJAM SE (v prostoru, izven časa)

Voda veter
Čilost prvih reči –
Delo ljudi nad elementom
Vode – narava ki privede
Sloje novih skal na skale – veter
Ki se poigrava v dolini – in senca vetra
Oblak – oddaljeno svarilo
Reke v dolini –
In rušitev opornih zidov – plaz
Zmaga praelementa – veter
Ki se poigrava v dolini.
Nad neznansko dolgo dolino ki se stopničasto dviga
Hišica kamnita sredi težavnega zelenja:
Bela podoba praelementa.

Telurična melodija Falterone. Telurični valovi. Zadnji asterisk¹²
Falteronine melodije potone v gozdu oblakov. Oddaljeno reber
presije zmagovita linija mladih jelk, predstraža mladostnih velikank
strnjenih v bitki, srečnih na soncu vzdolž dolge vihrave rebri.
Na drugi strani, v šelestenju črnih host vse bolj napredujočih po
bojišču, ogromna kleč, ki se groteskna zateka sama vase, debelokožec
štirinožni pod mračno gmoto: Verna. In prehajam in prehajam.

Campigno: vas barbarska, bežeča, vas nočna, mistična môra
kaosa. Tvoj prebivalec ponuja noč starodavne človeške živali v svojih
kretnjah. V tvojih razgibanih gorah se element grotesknega zarisuje:
malopridnež, obilna pocestnica bežita pod drvečimi oblaki. In tvoja
obrežja bela kakor oblaki, trikotna, ukrivljena kakor napihnjena
jadra: vas barbarska, bežeča, vas nočna, mistična môra Kaosa.

.....

Počivam zdaj še zadnjikrat v samoti gozda. Dante njegova poezija
gibanja vsa oživlja v mojem spominu. O romar, o romarji ki zamišljeni

stopate! Catrina, čudaška hči barbarske gore, skalnate kotanje vetrov, kako nežen je tvoj jok: kako nežen je, ko bila si navzoča v prizoru bolečine matere, matere, ki ji je umrl zadnji otrok. Ena izmed pobožnih žena okrog nje je klečečo skušala potolažiti: toda ona ni hotela tolažbe, toda ona se vrgla je na kolena in hotela izjokati ves svoj jok. Ghirlandaieva¹³ podoba, zadnja hči toskanske poezije nekdanje, ti ki tedaj si razjahala s svojega konja ti si tedaj gledala: ti ki v valoviti povodnji svojih las si se vzpenjala, vzpenjala s svojo družčino, kakor v pravljičah starodavne poezije: in že nebrizna do pesnikove ljubezni.

Monte Filetto, 25. septembra

Slavec poje med vejami oreha. Grič je prelep, nad njim preveč sinje nebo. Reka prijetno poje svojo preprosto pesem. Že eno uro gledam prostor tam spodaj in pot sredi pobočja griča, ki vodi do njega. Tu gori žive sokoli. Rahel poletni dež je kakor bogato sozvočje tolkljal po listih oreha. Toda listi akacije drevesa ljubega noči so se upogibali brezšumno kakor zelena senca. Sinjina se razpre med tema drevesoma. Oreh je pred oknom moje sobe. Ponoči se zdi da zbere vso senco in ukrivi temačne liste pojoče kakor žetev spevov na deblu okroglem mlečnatem skoraj človeškem: akacija se lahko zariše kot fantastičen dim. Zvezde so plesale nad zapuščenim gričem. Nihče ne prihaja po poti. Rad z balkonov gledam podeželje zapuščeno naseljeno z razkropljenimi drevesi, dušo samote, ki jo gneta veter. Danes, ko sta bila nebo in pokrajina tako blaga po dežju, sem premišljal o gospodičnih pri Maupassantu in pri Jammesu sklonjenih bledega ovalnega obraza na tapisirijah pomnečih in na tiskih. Reka nadaljuje svojo preprosto pesem. Odidem. Pogledam še okno: reber je zlat prizorček med vreščanjem sokolov.

Blizu Campigna (26. septembra)

Da bi prikazali pokrajino, vas nedotaknjeno, ki jo spodnji tok krotke reke prežema le z zvokom svojih svežih drhtljajev, ne zadošča slikarstvo, potrebna je voda, sám praelement, krotka melodija vode,

ki se razlije med soteskami v prostranstvo svoje silne struge, ki blaga kakor davni glas vetrov spěši proti dolinam v kraljevskih zavojih: kajti prav ona je tu zares kraljica pokrajine:

.....
Valdervé je scela gorska reber, ki se tuintam spušča v prepadih in luča v vodo svoje podnožje kakor levji čekan. Voda zavije s pljuski bistrimi in globokimi zapuščajoč visoko pastoralno scenografijo velikih dreves in gričev.

.....
Glej, skale, sloji in sloji, spomeniki samotne vztrajnosti, ki tolažijo srca ljudi. In sladka se mi je zazdela moja begajoča usoda spričo očarljivosti oddaljenih slepil usojenih, ki še se nasmihajo s sinjih gora: in ko čul sem šepetanje vode pod golim skalovjem, še sveže iz zemeljskih globin. Takšno sladko glasbo poznam v svojem spominu, a ne pomnim niti note: vem, da se imenuje odhod ali vrnitev: poznam neko sliko izgubljeno v sijaju florentinske umetnosti z njeno govorico sladke nostalgije: to je izgubljeni sin v senci dreves očetne hiše. Literatura? Ne vem. Moj spomin, voda je takšna. Po duhovnih ozadjih brez duha, po zlatu somračnem, sladak kakor spev vseprisotnega mraka je spev vode pod skalovjem: prav kakor je sladak praelement v črnem sijaju oči španskih devic: in kakor strune španskih kitar Ribera¹⁴, kje sem videl tvoje plese prevetrene od rezkih akordov? Tvojega satira šilastega v plesu zmagovitih akordov? In nasproti njega drugi tvoj obraz, viteza smrti¹⁵, drugi tvoj obraz srce globoko, srce plešoče, satira ovenčanega s trtnimi listi plešočega nad sveto opolzlostjo Silena? Gole okostnjaške grafike, na grobi steni sredi soparnega opoldneva prikazni kamna

.....
Poslušam. Vodnjaki so potihnili v glasu vetra. Iz skale prikaplja voda in curlja v kotanjo. Veter ublaži in obrzda ugriz oddaljene bolečine. In obrnem se. Med skalovjem somračnim neka postava črna rogata negibna me gleda negibna z zlatimi očmi.

.....
Tam spodaj v somraku ravnica Romagne. O sanjana ženska, oboževana ženska, močna ženska, profil oplemeniten s spominom

na bizantinsko negibnost, linij nežnih in krepih glava plemenita in mitska zlata od uganke sfing: oči somračne v pokrajini stolpov tam sanjane na bregovih bojujoče se ravnice, na bregovih rek ki srka jih zemlja žejna tam kjer zamira Francescin krik: iz mojega deštva je liturgičen glas odjekal v molitvi počasni in ganjeni: in ti si se porajala iz tistega zame svetega ritma ganjenega, že nemirnega zaradi širnih ravníc, zaradi oddaljenih čudežnih usod: dramí se moje upanje nad neskončnostjo ravnice ali morja čuteč da pihlja sapa milosti: plemenitost utelešena in zlata, zlata globina oči: bojevita, ljubeča, mistična, blagohotna od človeške plemenitosti starodavne Romagna.

.....

Voda iz mlina teče zložno in neopazno po mlinščici. Znova vidim dečka, istega dečka, tam doli leži v travi. Zdi se, da spi. Znova pomislim na svoje deštvo: koliko časa je minilo, odkar so mi magnetični pobliski zvezd prvíkrat povedali o neskončnem nizu smrti! Čas je pretekél, se zgostil, pretekél je: prav kakor teče voda, negibna za tistega dečka: puščajoč za sabo tišino, mlinščico globoko in nespremenjeno: ohranjajoč tišino kakor vsak dan senco

Tisti deček ali tista podoba, ki jo je izsevala moja nostalgija? Tako negibno tam doli: kakor moje truplo.

Marradi (Starodavni obok. Zastrto ogledalo)

Jutro se nasmíha nad vrhovi hribov. Visoko v ogliščih nekega turobnega trikotnika se razsvetli grad, še višji in še bolj oddaljen. Venera čepeča na vozu se pripelje mimo po samostanski cesti. Reka se víje po dolini: pretrgana in bobneča na čase poje in počiva v širokih zrcalih modrine: in hitrejša preide temno obzidje (rdeča kupola zasíje v daljavi s svojim levom) in zvoniki se zgrinjajo in v nemirnem temnenju streh na soncu dolga veranda ki si je nadela živopísen komentar obokov!

Blizu Marradija (oktober)

Znašel sem se med dobrimi ljudmi. Okno moje sobe, ki se spoprijema z vetrovi: in in njen sin, ubogi ptiček nežnih potez in neodločne duše, ubogi ptiček, ki za sabo vleče zlomljeno nogo, in veter, ki tolče po oknu, z obzorja oblačnega hribi oddaljeni in visoki, enolično hrumenje vetra. V daljavi je zapadel sneg Molčeča gospodarica mi postelje posteljo s pomočjo služkinjice. Enolična sladkost patriarhalnega življenja. Konec romanja.

PODOBE POTOVANJA IN GORE

. po tem ko v zamolklem boju nočnem

Silnejša druga duša razdrobila je naše okove

Zbudili smo se jokajoč in bilo je sinje jutro:

Kakor da sence junakov so jadrale visoko:

Ob svitu ne sence v čistih tišinah

Ob svitu

V čistih mislih

Ne sence

Ob svitu ne sence

Jokajoč: sami prisegajoč zvestobo sinjini

.
.

Kaže se ženska ki blede sedi še mlada

Na zadnjem vzponu poleg davne hiše:

Pred njo spremenljive se vijejo doline

Proti visokim samotam obzorij:

Blaga sivolaska sliši kukavičje petje.

In srce preprosto ki leta so ga skušala

Zemeljske melodije

Posluša spokojno: note

Vrejo, nenehne nejasne kakor v svilo odete.

Iz mračnih host hudournik

Priteče in v lenobnih vrtincih venec skalni

Oblizne in obviije zračno plavino

In kukavica še počasneje izkuka noti zastrti

V sinjkasto tišino

.
.

Zrak zasije: hupa ob znožju hribov

Zatuli: kolona dirkačev

Se razbije: živahni pobegi: naša srca

Sunkovita: in kriče prečka mostove.

In z višav v neskončnem svitanju

Čuječi, po strminah spuščajo se drhteči,

Do živahnih izvirov trepetavi in bežni
Odmevi obeh najinih src pritajenih
Prešli so v dolgem zaporedju:
V zrak kdove kakšno bakhantsko pesem
Pošiljajo: in za njimi gora zabučí:

.....
In razleže se njihova pesem zelena.
.....
.....

Hoditi, *do vrtincev vodnih*, po strmi
Dolini, *zamolklo mrmranje oplaziti*:
Slediti trudni peruti po strmi
Dolini ki bije in vstran zavije: brez nade
Po dolinah hoditi, dokler v vedrini
Sinjkasti, izmed skal surovih se neki Kraj¹⁶
S sivim in pestrim stolpovjem zdaj ne izroči
Spremenljivi misli razkrije in se razgubi,
Nad izsušenim snom, spet jasen!
Ali če kakor hudournik zgrmi
In počiva v prav takšni sinjini,
Če taka se kakor k obzidju tvojemu nagiba
Duša k niču v svojem usodnem hodu
Če k obzidju tvojemu prosojno mirnemu
Lahko stremel bi, v prav takšnem miru,
In spomin zrcalil na neko božansko
Vedrino izgubljeno o ti nesmrtna
Duša! O Ti!

.....
.....
Žetev, zamaknjena v skrivnostni zbor
Vetra, kjer dolgih vâlov so umirjene poti
Za moje zeníce nema in veličastna
Raztopi naročje zlatih luči.
O Upanje! O Upanje! na tisoče in tisoče
Sadov zažari v poletju! neki zbor
Ki je čaroben, že zažubori pojoče
In v miriadah isker zaživi!

In že je noč: in že se motrim
In luči in luči: in jaz oddaljen in sam:
Spokojna je žetev, proti neskončnosti
(Spokojen je duh) odhajajo neme pesnitve
Nôči: nôči: razločim: Le
Senca vrača se, kdor šel je ...

POTOVANJE V MONTEVIDEO

Jaz videl sem s krova ladje
Griče španske
Razblinjati se, v zelenem
Ob zlatem zatonu se v temni zemlji je pritajila
Kakor da melodija:
Neznanega prizora dekliska sama
Kakor da melodija
Temno modra, na bregu gričev še drhti viola
Medlel je sinji večer nad morjem:
Še zlate tišine tren za trenom krilatcev
Prešle polagoma so v odtenke modre
Oddaljeni živopisno obarvani
Iz tišin še bolj oddaljenih
V sinji večer prešli so zlati ptiči: ladjo
Že slepo prehajajoč bijoč mrak
Z našimi srci brodolomcev
Bijoč mrak bijoč s krilom sinjim po morju.
Toda nekega dne
So na ladjo stopile težke matrone španske
Oči kalnih in angelskih
Prsi nosnih z vrtoglavico. Takrat
V globokem zalivu ekvatorskega otoka
V zalivu mirnem in globokem mnogo bolj od nočnega neba
Smo videli vziti v luči očarane sreče
Neko belo mesto speče
Ob vznožju orjaških vrhov ugaslih vulkanov
V kalni ekvatorski sapi: dokler
Po mnogih krikih in mnogih sencah neznane dežele,
Po mnogo škripanja verig in mnogo vneme goreče
Nismo zapustili ekvatorskega mesta
In odpulji proti nemirnemu morju nočnemu.
Pluli smo in pluli, dneve in dneve: ladje
Težke od jader splahnelih od sape vroče so počasne križale našo pot:
Tako bližnja na gornjem krovu se nam je prikazala bronasta

Deklica nove rase,
Oči sijočih in vihrajočih oblek! in glej: divja ob koncu dneva ko se je prikazala
Divja obala tam doli nad morsko širjavo:
In videl sem da kakor kobile
Vrtoglave se raztekajo sipine
Proti preriji brez konca
Opusteli brez človeških bivališč
In obrnili smo se bežeč pred sipinami ko se je prikazala
Ob morju rumenem od neznanskega preobilja reke,
Nove celine morska prestolnica.
Jasna sveža in električna bila je luč
Večera in tam visoko hiše zdele so se opustele
Tam doli ob morju piratskem
Mesta zapuščenega
Med morjem rumenim in sipinami
.

FANTAZIJA OB SLIKI ARDENG SOFFICIJA¹⁷

Obraz, anatomski cikcak omrači
Osorno strast neke stare lune
Ki opazuje ko s stropa visi
V taverni glasbeni kavarni
Ameriški: rdeča hitrost
Luči *pepelna Španka pleše*
Kot britev oster tango
Histerična v tangu luči se razpusti:
Ki opazuje v glasbeni kavarni
Ameriški:
Na klavirju pretolčenem trije
Plamenčki rdeči so vžgali se sami.

FIRENCE (Uffizi)

Kjer mostovi tvoji pisani stojijo
Arno sluteči spokojno pojenja
In z mirnimi odsevi bežno načjenja
Stroge loke ko rože odcvetijo.

.....
Sinji lok črta med stebri

Sred palač slovitih ne neha drhteti:

Prebele črte v sinjini: léti

Izgubljeni: nad belo mladežjo v stebrih.

BIJE DA BOLI

Ladjo divji
Val zdaj strese,
Druge ladje pa pretrese
Z živo zarjo
S premca ladje.
Sije žareče oko
Goreče:
(Moj korak
Samoten
Srka senca
Po Quais¹⁸⁾)
V tej luči
Enoviti
Od ladij
Do mesta razliti
Le ta korak
Ki v nôči
Samoten
Jo pretrese
Skozi noč
Od ladij
Samoten
Trese in trese:
Tako širna
Tako večsmerna
Skozi noč
Tako pristna!
Voda (mar morje
Kaj je izpuhti?)
Kjer ladij poti
So sredi noči
Bije: slep
Kjer so poti
V očesu

Slepem za ljudi
V očesu noči
Neke usode
Sredi noči
Dlje in dlje
Kjer so poti
Poti noči
Moj korak
Bije da boli.

FIRENCE

Florenca lilija moči mladika pomladi. Pomladna jutra ob Arnu. Milina mladostnikov (je ni miline na svetu, ki prekosila bi tvojo aprilsko milino), živa deviška nenehna sapa, svežina, ki marmorju vliva življenje in daje rojstvo Botticellijevi Veneri: S pelodom želje nosne so vse kiparske oblike lepote, visoko duhovno Nebo, obrisi gričev tavajo, z njimi pa skeleča nostalgija razblinjanja, ki jo dihajo bele oblike lepote: vtem pa tudi naša je božanskost občutiti se onstran glasbe, v snu naseljenem s plastičnimi podobami!

* * *

Arno tukaj še sveže podrhtava: nato ga zajame ena najglobljih tišin: v kanalu med griči nizkimi in enoličnimi dotikajoč se etruščanskih mestec, odslej nespremenjen do ustja, zapuščajoč bela obeležja v Pisi, dragoceno stolnico z orjaško preklado, katere golota zajame vase tako širen dih morja. V Signi sredi blagoglasnega in uspavajočega brnenja se spominjam tiste globoke tišine: tišine neke pozabljene dobe, pozabljene civilizacije: in kako etruščanska deklica lahko razžalosti pokrajino

* * *

V ozki ulici sredi mesta zloglasne krčme, krame polne starinarne, čudaška medenina raznovrstna. Podnevi zmerom prazna krčma zvečer izza stekla kaže nenehne opravke sumljivih mož. Vpitje in zasmehljivi ter surovi vzkliki se razlegajo po ulici, ko kak stalen gost vstopi. Nasproti krčme v kratki in ozki ulici je okno, eno samo, zarešetkano, v rdeči narušeni steni stare palače, na katerem je za rešetkami videti nagnetene bebave obraze izdelanih prostitutk, ki imajo zaradi ličila tragičen klovnovski videz. Tisti zapuščeni prehod, smrdeč po scalnici, po plesni z narušenih sten, na dnu ponuja le razgled na krčmo. Namazani klovn kot da z radovednostjo sledijo življenju, ki se odvija za steklom, med kadečimi se kislimi

testeninami, smehom makrojev in nenadnimi tišinami ob prihodu patrolje: Tri mladoletnice enolično pozibavajo svoje prezgodnje čare. Trije Nemci sršati mršavi in razcapani spodobno sedijo ob litru vina. Eden z obrazom Kristusa je odet v duhovniško haljo (!), ki mu pokriva kolena. Kadeče se testenine trpkega vonja: zvenket krožnikov in kozarcev: smeh mož s prsti polnimi prstanov, ki se pustijo ljubkovati ženskam, zdaj ko so pojedli. Mimo gredo služkinje v trpkem zadimljenem ozračju in vržejo glasbeno vabo: Pastee. Na črno-beli sliki temno dekle s kitaro kaže zobe in očesno belino, obešeno visoko. – Serenada na obrežjih Arna. Vame puhne utrujeni dih florentinskih gričev: prinaša duhtenje zbledelih venčnih listov, pomešano z vonjem po lakih in premazih za stare slikarije, komaj zaznavno (Merežkovski¹⁹).

FAENZA

Mogočen baročni stolp: za ograjo svetilka prižgana: pokaže se na trgu na začetku dolge ulice, v kateri so vse palače rdeče in vse imajo rjasto ograjo: (ulice na ovinkih so zapuščene). Nekaj matron na moč privlačnih. V ozračju se nabira nekaj plešočega. Poslušam: mogočen baročni stolp zdaj osvetljen navdaja ozračje z občutkom osvobajanja. Oko ure se prosojno v višavi pokaže, ki razsvetli večer, zlate kazalce: majhno belo madono je že moč razločiti za ograjo z majhno leščerbo rjasto prižgano: *In že mogočni baročni stolp je prazen in vidi se, da je nosilec razsvetljenih simbolov časa in vere.*

* * *

Trg je kakor kuliserija s svojimi ložami belih lahkih in krepkih lokov. Mimo gre revna ribička ob kulisi glasbene kavarne, z mrežico prek glave in ramen črno pajčevinasto s črnimi šivi na gosto posejano čez trg živahen od lahkih in krepkih lokov. Poleg nje mrežica črna trikotna kakor kapa se spusti spet na ramo, ki se razpre: temen orlovski obraz vedeževalke, enak Michelangelovi *Nóči*.

.....
Ofelija krčmarica moja je bleda in dolge trepalnice ji rahlo resijo oči: njen obraz je klasičen in hkrati pustolovski. Opazim, da ima pogrizene ustnice: nekaj španskega, nekaj italijanske nežnosti: in hkrati: spomin, odsev: *davne latinske mladosti*. Poslušam pogovore. Življenje ima tu močno naturalističen priokus. Kakor v Španiji. Sreča živeti v deželi brez filozofije.

* * *

Muzej. Ribera in Baccarini²⁰. V trebuhu davne rdeče palače razbeljene sredi gluhega opoldneva senca čuva na grobi steni gole okostnjaške grafike. Dürer, Ribera. Ribera: plesni korak šilastega sátira nad Silenom opolzkim pijanim. Odmev rezkih akordov razločno znova

zlivajoč se v senco, ki je gluha. Dekletca po mornarsko, gladke nožice mlečnate gredo mimo sunkoma podrsavajoč žene jih nejasna srbečica bela. Prefinjeno doprsje mladca, radoživa luč italijanskega duha se nasmehne, bela deviška čistost shranjena v prefinjenih vboklinah marmornih. Vélíke osebnosti iz klasične tradícije zatiskajo svojo moč med trepalnice.

DUALIZEM

(Odprto pismo Manueliti Etchegarray)

Vi očarljiva kreolka oči črnih in lesketavih kakor taleča se kovina, vi darežljiva hči prerije nahranjene z deviškim zrakom vi se znova prikazujete pred mano z daljnim spominom: duša oaze, kjer je moje življenje za trenutek spet našlo stik s kozmičnimi silami. Jaz vas spet vidim, Manuelita, obrazek oborožen z bojevitim krajcem vašega klobuka, ovito z boo iz nojevih peres junaško valujočo, drobnih korakov polnih zanosa zadržanega na tleh junaških obljub! Vsa ste navzoča pred mano krhka in nervozna. Puder posut kakor sneg po vašem obrazu, ki ga razžira neki notranji ogenj, vaša odetost v roznato je oznanjala vaše devišstvo kakor zarja polna obljub! In še me magnetizem od takrat, ko ste pobesili glavo, vi prečudoviti cvet junaškega rodu, po toliko časa še me priteguje k vam! In vendar, Manuelita, vedite, če to morete: *jaz nisem mislil, nisem mislil na vas: jaz nikoli nisem mislil na vas*. Ponoči na zapuščenem trgu, ko so nejasni oblaki hiteli proti čudnim ozvezdjem, sem ob žalostni električni luči čutil svojo neskončno samoto. Prerija se je dvigala kakor srebrnkasto morje v ozadju, in izmečki tistega morja, bedniki, okrutneži, neznanci ujeti v svojo temačno voljo, takoj pozabljene krvave zgodbe, ki so iznenada spet zaživele v nōči, to je okoli mene pletlo zgodbo mladega in neusmiljenega mesta, neizprosno osvajalskega, gorečega v trpki vročični sli po denarju in hipnih radostih. Izgubljal sem vas takrat, Manuelita, oprostite mi, v trumi gibkih gospodičen z obrazom mehkim nezavedoma okrutnim, silovito vznurajočo med pramenoma gladkih las v negibnosti boginj tega rodu. Tišini je dajal takt enolični drnec patrolje: in takrat se je moje neukrotljivo koprnjenje oddaljilo od vas, potovalo proti mirnim oazam čutenja stare Evrope, in silovito me je stiskalo pri srcu. Vstopil sem, spomnim se, v knjižnico takrat: jaz ki nisem mogel, Manuelita, jaz ki nisem znal misliti na vas. Električne svetilke so se zložno zibale. S knjižnih strani je spet vstajal mrtev svet, vznikale so davne podobe, ki so se zložno zibale s senco senčnikov in nad mojo glavo

je pritiskalo skrivnostno nebo, zvrhano nejasnih oblik, tuintam pretrgano z melodramatičnimi stoki: larve so se neme raztapljale, da bi se znova rojevale v neusahljivo življenje v tišini polni čudovitih globin usode. Nekaj izgubljenih spominov, podob se je sestavljalo že mrtvih, vtem je bila tišina še globlja. Spet vidim Pariz, Place d'Italie, barake, sejmarske vozove, suhljate jezdece nestvarnega, z izžetim obrazom, oči predirnih od neusmiljenih hrepenenj, ves véliki trg goreč v koncertu peklenskem škripajočem in razdražujočem. Deklice Bohémiens²¹, razpušчени lasje, drzen in globok pogled zamrznjen v dvoumnem grenkem medlenju okrog jezerca mirnega in zapuščenega. In nazadnje Ona, nebrižna, oddaljena, ljubezen, njen obraz ciganke v valu zvokov in luči, ki se obarva z nestvarno očarljivostjo: in mi v tišini okrog jezerca posejanega z rdečkastimi odbleski: in mi še zmerom utrujeni od sna tavamo tjavdan po neznanih četrteh dokler se utrujeni ne zleknemo na posteljo v oddaljeni taverni ob vročem sopenju pregrehe tam v negotovosti in obžalovanju obarvajoč našo slo z nestvarnimi odsevi!

.....

In tako oddaljene od vas minevale so tiste sanjske ure, ure globin mističnih in čutnih, ki so v nežnostih raztapljale najtrpkejše strdke bolečine, ure popolne sreče, ki je ukinjala čas in vse stvarstvo, dolg požirek iz izvirov Pozabe! In spet sem vas videl, Manuelita, zatem: kako bdeli ste blede in oddaljeni: vi preprosta duša ujeta v vaše preprosto orožje.

Vem, Manuelita: iskali ste véliko tekmico. Vem: iskali ste jo v mojih trudnih očeh, ki nikoli vam niso pustile razbrati ničesar. Zdaj, če to morete, vedite: moral sem ostati zvest svoji usodi: nemirna duša je bila tista, ki sem se je spominjal vselej, ko sem odhajal ven posedat na klopi zapuščenega trga pod oblaki hitečimi. Ona je bila tista, zaradi katere mi zgolj sen je bil sladek. Ona je bila tista, zaradi katere sem pozabljal vaše drobno telo krčevito stisnjeno k zglavniku, vaše drobno telo nevarno scela vredno občudovanja v svoji vitkosti in moči. In vendar vam prisegam, Manuelita, ljubil sem vas ljubim vas in vas bom vselej ljubil bolj od katerekoli druge ženske iz obeh svetov.

SANJE V JEČI

V vijoličnem noči čujem pesmi bronene. Celica je bela, ležišče je belo. Celica je bela, polni jo hudournik glasov, ki umirajo v angelskih zibkah, glasov angelskih bronelih je polna bela celica. Tišina: vijolično noči: v arabeskah belih rešetak temno modro sna. Mislim na Aniko: zapuščene zvezde nad zasneženimi gorami: ceste bele zapuščene: nato marmornate cerkve bele: po cestah Anika poje: neki burkež z vražjim očesom jo vodi vpijoč. Zdaj moj kraj med gorami. Jaz ob pokopališki ograji pred postajo gledam črno gibanje strojev, gor, dol. Ni še noč: tišina mnogooka ognjena: stroji žrejo požirajo črno tišino v gibanju noči. Vlak: uplahne pripelje v tišini, stoji: škrlat vlaka zagriže v noč: s pokopališke ograje rdeči podočnjaki, ki se napihnejo v noči: nato se vse, imam vtis, spremeni v hrumenje: *Z okenca na begu jaz? jaz, ki dvigam roke v svetlobi!!* (vlak zapelje pod mano hrumeč kakor demon).

NEVRASTENIKOV DAN (Bologna)

Staro mesto učenjaško in svečeniško je bilo ovito v meglè nekega decembrskega popoldneva. Griči so presevali tam v daljavi nad nižino, ki jo je pretresalo pokanje. Ob železniški progi, blizu se je dalo v varljivem izrezu svinčene luči razločiti tovarno postajo. Vz dolž obvozne proge so stopale pompozno zabrisane ženske postave, ovite v krznene plašče, bohotno romantičnih klobukov, približujoč se v kratkih avtomatičnih sunkih, dvigujoč jedre ovratnike kakor domača perjad. Zamolkli udarci, žvižgi s postaje so stopnjevali monotonost, razširjeno v ozračju. Para iz strojev se je mešala z meglo: žice so se obešale in spet obešale na grozde zvoncev telegrafskih drogov, ki so si sledili avtomatično.

* * *

Od vrzeli med bastioni rdečimi narušenimi v megli se tiho razpirajo dolge ulice. Hudobni hlapci megle hirajo med palačami in zastirajo vrhove stolpov, dolge ulice tihe opustele kakor po plenjenju. Nekaj čisto drobcenih, čisto temnih deklet, umetelno ovitih v šale skakljaje prečka ulice, kar jih napravi še bolj prazne. In v morasti megli, na tistem pokopališču, se mi nenadoma zazdijo kakor truma živalic, vse enake, skakljajoče, vse črne, ki gredo in med dolgim počitkom v sebi čuvajo neke zlonosne sanje.

* * *

Ogromno je študentk pod arkadami. Takoj se vidi, da smo v središču kulture. Gledajo včasih naivno kakor Ofelija, v skupinah po tri, tiho mrmraje. Pod arkadami se razvrstijo v blede in zanimivi spreved sodobnih gracij, moje kolegice, ki obiskujejo predavanja! Nimajo nedoumljivega dannunzievskega nasmeška utripajočega v grlu kakor literatinje, temveč redkejši nasmešek in strožji, zbran in prežvečen, kot pri negotovi prognozi, znanstvenice.

* * *

(Kavarna). Mimo je šla Rusinja. Rana njenih ustnic je žgala na njenem bledem obrazu. Prišla je in šla mimo noseč cvet in rano svojih ustnic. Z elegantnim korakom, preveč preprostim preveč samozavestnim je šla mimo. Sneg še naprej pada in se ravnodušno topi v blatu ulice. Šiviljica in advokat se smejeta in klepetata. Zahomotani kočijaži pomolijo glavo iz ovratnika kot osuple živali. Do vsega sem ravnodušen. Danes izstopa vsa monotona in umazana sivina mesta. Vse se raztaplja kakor снег v tem močvirju: in navsezadnje čutim, da je sládko to razblinjanje vsega, kar nam je povzročalo muke. Še toliko slajše, saj se bo снег kmalu neogibno razprostrl kakor bela rjuha in tedaj bomo lahko počivali v belih sanjah spet.

Pred mano je ogledalo in ura bije: od arkad pronica k meni svetloba skozi zavese na steklenem oknu. Vzamem pero: Pišem: kaj, ne vem: prste imam krvave: pišem: „ljubimec v poltemi razpraska obraz ljubljene, da bi ogolil svoje sanje itd.“

(Še vedno na ulici). Skeleča žalost. Ustavi me nekdanji sošolec, že takrat zelo sposoben, zdaj pa že lepe književnosti škilasti gnoj profesorski: skuša me, spoveduje me z vse odvratnejšim nasmeškom. Zaključí: lahko bi poskusil kaj poslati v *Ilustrirano ljubezen*²². (Ulica). Glej, neizbežen pod arkadami letalski roj intelektualnih gospodičen, smejijo se in kavdrajo in kažejo zobe, na lovu, zdi se, za vsemi sovražniki znanosti in kulture, ki se lomi ob vznožju katedre. Čas je že!, grem se zamazat z blatom na sredo ulice: čas, ko slovito tovarno živinče vzpenja se obteženo s svojo črno kataloško znanostjo

Na hišnih vratih se obrnem in zagledam tradicionalnega, brkatega, orjaškega odposlanca

Ah, pravice starčevstva! Ah, koliko objestnežev!

* * *

(Noč). Pred ognjem ogledalo. V globoki fantazmagoriji ogledala se naga telesa izmenjavajo nema: in trudna in poražena telesa v

plamenih nepogašenih in nemih, in kakor izven časa telesa bela osupla negibna v motni pēči: bela, iz mojega izčrpanega duha tiha se je zlila, Eva se je zlila in me predramila.

Sprehajam se pod morastimi arkadami. Kaplja luči krvave, nato senca, nato kaplja luči krvave, nežnost pokopanih. Izginem v neki uličici, toda iz sence pod svetilko stopi v krog svetlobe senca z našminkanimi ustnicami. O Satan, ti ki nočne vlačuge nastavljaš na izteke križpotij, o ti ki iz sence kažeš Ofelijino nečastno truplo, o Satan, moje dolge bede se usmili!

RAZNE IN FRAGMENTI

Privezane barke

.....

Jadra jadra jadra
Ki šklepetajo in šibajo ko veter
Z nizom ničevih skrbi napenja
Jadra jadra jadra!
Ki tkejo in tkejo: tožba
Nestalna ki val jo priduši
V nestalnem valu zaduši
V zadnjem lomu okrutnem
Jadra jadra jadra

Fragment
(Firence)

.....

In nožice so stopale v skladju
Noseč široke klobuke bojevite
Ki s krajcem oborože oči ponosite
Na svoje koprnenje le za praznik:

.....

Zvonila je velika noč po ulici

.....

.....

PAMPA

Quiere Usted Mate?²³ mi je neki Španec šepnil, skoraj kot da noče skaliti globoke tišine Pampe. – Šotori so se razprostirali nekaj korakov od tam, kjer smo sedeli v krogu v tišini in gledali na čase kradoma čudna ozvezdja, ki so zlatila neznano nočne prerije. – Neka skrivnost veličastna in viharja je s krepčilom svežega globokega zanosa poganjala našo kri po žilah: – okušali smo jo s skrivnostno slo: – kakor iz kupe tišine prečiste in zvezdnate.

Quiere Usted Mate? Dobil sem bučko in sesal vročo pijačo.

Ležeč v nedotaknjeni travi, zroč navzgor v čudna ozvezdja sem se scela prepuščal skrivnostnim igram njihovih arabesk, in nasladno so me zibali pridušeni zvoki iz šotora. Moje misli so valovale: vrstili so se moji spomini: ki nasladno se je zdelo da se potapljajo in nato znova prikazujejo na čase sijoče pobožanstveni v daljavi, kakor zaradi globokega in skrivnostnega odmeva, v neskončnem veličastju narave. Počasi polagoma sem se vzdigoval k vesoljni utvari: iz globin svojega bitja in zemlje sem po nebeških poteh ponavljal pustolovski korak ljudi k sreči skozi stoletja. Ideje so se lesketale v najčistejši zvezdni luči. Čudovite, najčudovitejše drame človeške duše so utripale in odgovarjale druga drugi preko ozvezdij. Zvezda repatica mogočno drveča je s ponosno sledjo zaznamovala konec nekega poteka zgodovine. Razbremenjena tehtnica časa se je na videz spet dvigala počasi se zibajoč: – za čudovit trenutek, nespremenljivo v času in v prostoru se izmenjavajo večne usode Višnjeva nestvarna obla je vzšla na oddaljenem obzorju dišečem izžarevajoč ledene odseve jeklene nad prerijo. Počasi vzdigujoča se lobanja je bilá strahovit prapor vojske, iz katere so se zaganjale trume jezdecov z dvignjenimi sulicami, izredno ostrimi bleščečimi: Indijanci mrtvi in živi so se zaganjali, da znova osvojijo svojo svobodno posest v zagonu bliskovitem. Travne bilke so se rahlo ječe upogibale v vetru ob njihovem prehodu. Ganotje smrtne tišine je bilo neponovljivo.

Kaj je bežalo nad mojo glavo? Bežali so oblaki in zvezde, bežali: vtem iz temne razburkane Pampe ki je uhajala na čase v divjem

temnem drvenju vetra zdaj močnejšega zdaj pojemajočega zdaj kakor da daljno rožljajoče hreščanje: na čase k najgloblji melanholiji klateža klic: od griv travnih bilk razburkanih kakor k najgloblji melanholiji večnega klateža po Pampi znova razburkani kakor da klic ki je bežal žaloben.

Bil sem na drvečem vlaku: zleknjenemu na vagonu so mi nad glavo bežale zvezde in sape puščave ob rožljajočem hreščanju: naproti grbine takšne kot so hrbti zveri prežečih: divja, črna, prepihana je Pampa drvela proti meni, da bi me zajela v svojo skrivnost: v katero je drvenje prodiralo, prodiralo s hitrostjo kataklizme: kjer se je neki atom bojeval v vrtincu oglušujočem v žalobnem trušču nezadržnega toka.

.....

Kje sem bil? Bil sem na nogah: Bil sem na nogah: na pampi med drvenjem vetrov, na nogah na pampi, ki je letela proti meni: da bi me zajela v svojo skrivnost! Novo sonce me bo pozdravilo zjutraj! Sem drvel med indijanskimi plemeni? Ali pa je bila smrt? Ali pa je bilo življenje? In nikdar, zdelo se mi je, naj se nikdar tisti vlak ne bi ustavil: vtem ko je žalobni ropot železja nerazumljivo komentiral njegovo usodo. Nato utrujenost v nočnem mrazu, mir. Zlekniti se na železno ploskev, se osredotočiti na čudna ozvezdja bežeča med rahlimi tančicami srebrastimi: in vse moje življenje tako podobno tistemu drvenju slepemu fantastičnemu neustavljivemu ki se mi je vračalo v misli v valovih grenkih in viharnih.

Luna je zdaj razsvetljevala vso Pampo zapuščeno in enakomerno v globoki tišini. Le tuintam oblaki poigravajoči se z luno, sence nenadne hiteče prek prerije in spet jasnina brezmejna in čudna v veliki tišini.

Luč zvezd zdaj brezcutnih je bila še skrivnostnejša nad neskončno zapuščeno zemljo: prostranejšo domovino nam je dala usoda: blažjo naravno toplino je vsebovala skrivnost zemlje divje in dobre. Zdaj dremajoč sem sledil odmevom občutja čudovitega, odmevom vse bolj oddaljenih drhtljajev: dokler z odmevi vred občutje čudovito ni ugasnilo. In tedaj sem v svoji poslednji otrplosti z naslado začutil, kako se rojeva novi človek: človek se rojeva spet pomirjen z naravo

neizrekljivo sladko in strašno: nasladno in ponosno se življenjski sokovi rojevajo v globinah bitja: pretakajo se iz globin zemlje: nebo kakor zemlja visoko, skrivnostno, čisto, zapuščeno od sence, neskončno.

Vstal sem. Pod brezčutnimi zvezdami, na neskončno zapuščeni in skrivnostni zemlji, iz svojega šotora je svobodni človek iztegoval roke k neskončnemu nebu, ki ga ni kazila senca Nobenega Boga.

RUS

(Iz neke pesmi tistega časa)
Tombé dans l'enfer
Grouillant d'êtres humains
O Russe tu m'apparus
Soudain, célestial
Parmi de la clameur
Du grouillement brutal
D'une lâche humanité
Se pourrissante d'elle même.
Je vis ta barbe blonde
Fulgurante au coin
Ton âme je vis aussi
Par le gouffre réjetée
Ton âme dans l'étreinte
L'étreinte désespérée
Des Chimères fulgurantes
Dans le miasme humain.
Voilà que tu itd. itd.²⁴

V velikanski prašni sobi so se vrtinčili izmečki družbe. Jaz po dveh mesecih samice nestrpen, da znova zagledam kakega človeka, sem bil izvržen kot od sovražnih valov. Hodili so hitro kakor norci, vsak zatopljen v tisto, kar je predstavljalo edini smisel njegovega življenja: njegova krivda. Nekaj sivih menihov z vedrim, preveč vedrim obličjem, sedečih: čuvali so. V nekem kotu glava v krču, rdečkasta brada, obraz izsušen razbrazdan z znamenji strašnega in brezplodnega boja. Bil je Rus, violinist in slikar. Upognjen nad robom peči je vročično pisal.

* * *

„Neki moški neke decembrske noči, sam v svoji hiši, začuti grozo svoje samote. Pomisli, da zunaj ljudje nemara umirajo od mraza: in

gre ven, da bi jih rešil. Zjutraj, ko se vrne, sam, pred svojimi vrati najde zmrznjeno žensko, mrtvo. In se ubije.“ Govoril je: takrat, ko je strmel vame prestrašenih in votlih oči, se mi iščoč v globini sivo motnih oči neki pogled, pogled zazdelo je, da razločim, ki jih je napolnjeval: ne groze: skoraj otroški, nezavedajoč, kakor da čudenja.

* * *

Rus je bil obsojen. Devetnajst mesecev zaprt, sestradan, zagrizeno zalezovan, moral je priznati, priznal je. In obmetavanje z blatom! S svojo spokojno radostjo menihi, s svojim nemim režanjem hudodelci so mu povedali, ko je z besedo, s kretnjo, z neustavljivim jokom v noči zapovrstjo razkrival drobce svoje skrivnosti! Zdaj sem ga videl mašiti si ušesa, da ne bi čul, kako bobni kakor valjenje kamnov v strugi nepretrgano drsanje korakov.

* * *

Bili so to prvi dnevi, ko se je na Flamskem prebujala pomlad. Iz obokanega dormitorija (dormitorija pravih norcev, kamor so me zdaj vtaknili), skozi debela stekla, skozi železne rešetke sem gledal nadstrešek, kako se zarisuje v sončnem zatonu. Zlat prah je gosto legal na travnik, in nato oddaljen nem obris mesta prekinjen z gotskimi stolpi. In tako sem vsak večer odhajajoč spat v svojem jetništvu pozdravljal pomlad. In enega tistih večerov sem izvedel: Rus je bil usmrčen. Zlati prah, ki je ovijal mesto, se kot kaže je nenadoma povzdignil v krvavo žrtvovanje. Kdaj? Krvavi odsevi zatona verjel sem da mi prinašajo njegov pozdrav. Zatisnil sem veke, dolgo ostal brez misli: tisti večer mi ni bilo mar drugega. Videl sem, da se je naokoli stemnilo. V dormitoriju ni bilo ničesar razen zatohlega vonja in pridušenega dihanja norcev v snu sledečih svojim blodnjam. Pogreznjen v zglavnik sem po zraku spremljal metuljčke, ki so se poigravali okrog električne svetilke v luči brleči in ledeni. Neka skeleča nežnost, nežnost mučeništva, njegovega mučeništva mi je paralala živce. Vročična, upognjena nad robom peči je bradata glava

pisala. Pero je drselo škripalo krčevito. Zakaj je šel ven, da bi rešil druge ljudi? Neki njegov portret hudodelca, brezumneža, strogega v elegantnih oblačilih, ki glavo nosi visoko, z dostojanstvom živali: neki drugi, nasmeh, podoba nasmeha naslikanega po spominu, glava mladenke d'Este.²⁵ Nato glave ruskih kmetov, same bradate glave, glave, glave, še naprej glave

Pero je drselo škripalo krčevito: zakaj je šel ven, da bi rešil druge ljudi? Upognjen, nad robom peči bradata glava, je Rus pisal, pisal, pisal

* * *

Ker v Belgiji pravno ni mogoča izročitev političnih kriminalcev, so dolžnost opravili Usmiljeni krščanski bratje.²⁶

SPREHOD S TRAMVAJEM DO AMERIKE IN VRNITEV

Rezki preludij zamolke simfonije, drhteča violina z elektrizirano struno, tramvaj ki drvi po neki liniji po nebu železnatem iz ukrivljenih žic medtem pa bela gmota mesta stoluje visoko kakor sen, pomnoženi privid velikanskih palač kraljevskih in barbarskih, ugasnjeni električni diademi. Drvim s preludijem ki tremolira oglušči oživi se okrepi in svoboden vre pred pomolom pred trgov nagnetenim z ladjami in z vozovi. Visoki kubusi mesta se vsi razkropijo vzdolž zaliva v neskončnih kockah svetlobe zbrzdanih s sinjino: vtem morje v kleščah pomola kakor reka ki beži potišana polna potišanega ihtenja naglo drvi proti večnosti morja ki se tam doli igračka in spletkari da bi presekalo obzornico.

Toda zazdelo se mi je, da je mesto izginilo, medtem ko se je morje sršilo na svojem naglem begu. Na poskakujoči krmi me je že odnašalo daleč ob vrtinčenju voda. Pomol, ljudje so izginili zabrisani kakor v megli. Naraščal je pošastni vonj morja. Ugasnjen genovski svetilnik se je dvigal. Bobnenje vode je vse utapljalo neizprosno. Močno bitje v bokih ladje je begalo bitje mojega srca in okrog njega prebujalo bolečino nejasno kakor da bo nastala otekline. Poslušal sem bobnenje vode. Voda se mi je na čase zdela blagoglasna, nato je vse spet globoko zahrumelo in zemlja in luč sta mi bili nezavedoma iztrgani. Kako mi je bil ljub, spomnim se, zamolkli tlesk premca pogrezajočega se v val ki ga sprejme in zaziblje za neznansko kratek hip in lahkega spet vrže visoko, vtem pa je parnik hiša v potresnih sunkih ki se strahotno maje in zdaj že v drugo kljubuje nepopustljivemu morju in kakor na koncertu s svojimi jambori zaigra neko melodijo zasmehljivo v zraku, melodijo, ki je neslišna, nasluti se le ob nepredvidljivih sunkih plesa, ki jo pretresajo!

Na krmi dve ubogi dekleti: „Sodrga! Sva iz sodrge: nikoli več ne boš videl genovskega svetilnika!“ Eh, komu mar, navsezadnje! Naj pleše ladja, naj pleše vse do Buenos Airesa: to je navdajalo z dobro voljo: in morje se je zabavalo z nami in se pri tem smejal

tako zabavno in potuhnjeno! Ne vem, ali je bila to razdražujoča zverinskost morja, odpor, ki ga je v meni vzbujala tista ogromna zverina s svojim smehom ... dovolj: dnevi so minevali. Med vrečami krompirja sem odkril zatočišče. Zadnji rdeči žarki sončnega zahoda so obsijali zapuščeno obalo!, vzdolž obale so pluli že ves dan. Preprosta lepota možato žalostna. A včasih, ko se je voda dvignila do okenc, sem spremljal ekvatorski sončni zahod nad morjem. Letale so ptice daleč od gnezda in jaz tudi: toda brez radosti. Nato sem zleknjen na palubi dolgo opazoval jambore, kako se gugajo v topli noči med šumenjem vode

Znova čujem razglašeni preludij grobih strun pod violinskim lokom nedeljskega tramvaja. Bele kockice se nasmihejo na obali vse zbrane v krogu kakor velikansko umetno zobovje sredi ostudnega vonja po katranu in premoğu pomešanega z nagnusnim vonjem po neskončnosti. Dim parnikov na turobnih privezih. Nedelja. Po pristanišču kup razbitin počasnih vrst ljudi, mravelj velikanske kostnice. Vtem se v kleščah pomola nasrši reka ki beži, potišana polna potišanega ihtenja naglo beži proti večnosti morja, ki se tam doli igračka in spletkari da bi presekalo obzornico.

SREČANJE Z REGOLOM

Srečala sva se na obvoznici ob morju. Cesta je bila zapuščena v popoldanski sopari. Z zaslepljenim očesom je gledal morje. Tisti obraz, škileče oko! Obrnil se je: prepoznala sva se takoj. Objela sva se. Kako gre? Kako gre? Pod roko me je hotel popeljati na deželo: nakar sem ga pregovoril, da sva se spustila k morskemu obrežju. Leže na kamniti plaži sva si dalje pravila zaupnosti, mirna. Vrnil se je iz Amerike. Vse se je zdelo naravno in pričakovano. Spominjala sva se srečanja izpred štirih let, tam doli v Ameriki: in prvega, na poti proti Pavii, bil je pošvedran, z ovratnikom do ušes! Spet naju je hudič spravil vkup: le čemu? Lahkih src nisva pomislila, da bi se to vprašala. Govorila sva, govorila, dokler sva jasno slišala zvok valov, ki so se lomili ob kamniti plaži. Vzdignila sva obraz v surovo sončno luč. Morska gladina je bila vsa slepeča. Treba je bilo jesti. Pojdemo!

* * *

Pristal sem, da se odpravim na pot. Pojdemo! Brez navdušenja in brez obotavljanja. Pojdemo. Človek oziroma potovanje, preostanek oziroma prigoda. Počutiva se čista. Nikdar se nisva uklonila v žrtvovanje pošastnemu nesmiselnemu razumu. Rodni kraj: štiri dni kot pomivač, obrok iz odpadkov med miazmi mastnih izplak. Pojdemo!

* * *

Večkrat okuženega, nazadnje sifilitičnega, pijanca, razsipneža z demonom novotarjenja v srcu, ki ga je na milost in nemilost usode vselej srečno in uspešno premetaval sem ter tja, so ga tistega jutra prenapeti živci izdali in za četrto ure je desna stran njegovega telesa ohromela, škileče oko zrlo v ta pojav, zdražena roka pa tipala negibno stran telesa. Opomogel si je, prišel k meni in hotel na pot.

* * *

Kako to, na pot? Moja umirjena norost ga je tistega dne dražila. Ohromelost ga je razhudila. Opazoval sem ga. Desno stran obraza je imel še vedno brezizrazno in zakrčeno, na desnem licu pa sled solze, a ene same solze, nehotene, ki se je pocedila iz zazrtega očesa: hotel je na pot.

* * *

Hodil sem, hodil sem sredi amorfnosti ljudi. Od časa do časa sem znova videl škileči pogled, zazrt v ta pojav, v negibno stran telesa, ki se je zdelo, da ga neustavljivo privlači: videl zdraženo roko, kako tipa negibno stran telesa. Vsak pojav je sam po sebi spokojen.

* * *

Hotel je na pot. Nikdar se nisva uklonila v žrtvovanje pošastnemu nesmiselnemu razumu, in poslovala sva se preprosto s stiskom roke: s to kratko kretnjo sva se poslovala, nezavedajoč se slovesa sva se poslovala: čista kakor bogova sva svobodna se svobodno prepustila neogibnemu.

ŠIRÓKO (Bologna)

Je bila melodija, je bila sapa? Nekaj je bilo za šipami. Odprl sem okno: bil je Širóko: in hiteči oblaki ob izteku ukrivljenega neba (ali ni bilo tam morje?) so se gnetli vkup v srebrasti jasnini, kjer je zarja pustila spomin zlat. Vsenaokrog je mesto kazalo svoja orjaška tramovja na odprtih odrih svojih obrambnih stolpov, še mokro od nedavnega dežja, ki je potemnil njegovo opeko: ponujalo je podobo velikega pristanišča, zapuščenega in zastrtega, odprtih žitnic po pustolovskem jutranjem odhodu: vtem se je v Široku zdelo, da s sapami vročimi in oddaljenimi od tam doli še dospevajo zlati odsevi zastav in ladij prehajajočih ukrivljeno obzornico. Čutiti je bilo pričakovanje. V šumljanju glasov spokojnih so srebrnkasti glasovi dečkov svobodno gospodovali v zraku. Mesto si je odpočivalo od svoje mukotrpne vročičnosti. Bil je večer pred praznikom: božični večer. Čutil sem, da vse počiva: spomine nade sem tudi jaz puščal, kjer se ukrivlja obzorje tam doli: in obzorje se mi zdi da želelo jih je zibati z resastimi odsevi svojih oblakov potujočih v neskončnost. Bil sem svoboden, bil sem sam. V razposajenosti Široka so me radostili njegovi blagi sunki. Videl sem megličevje zimsko, kako je bežalo pred njim: oblake ki so se zrcalili tam doli na cestnem tlaku v madežih srebrastih odsevov v bežni jasnini bisernati ženskih obrazov zmagoslavnih z očmi nežnimi in temačnimi: v izrezu arkad sem sledil neulovljivim bitjem prihuljenim z blagozvočnimi perjanicami, slišal sem blagozvočni korak pridušen v kadenci lahni in enakomerni: nato sem gledal rdeče stolpe, s črnimi tramovi, z odprtimi balustradami, ki so zapuščeni bdeli nad neskončnostjo.

Bil je božični večer.

* * *

Šel sem ven: veliko rdeče stebrišče z mavrskimi oljenkami: nekaj knjig, ki sem jih bral v deških letih, je bilo razstavljenih v izložbi med

tiski. Nasproti njega marmornata svètlost velike moderne palače, jekleni nosilci ukrivljeni pod belimi oblami na vseh štirih straneh.

Mali trg San Giovanni je bil zapuščen: vrata zaporov brez lepih deklic iz ljudstva, ki sem jih drugekrati tam videval.

* * *

Prek nekega trga zlatega z nizkimi nagrobniki, v beli sledi svoje perjanice mlada postava, sivih oči, tenkih ustnic rožnatih, prešla je v svetlo prostranost neba. Bledela na zabrisanem nebu je melodija njenih korakov. Nekaj novega, otroškega, globokega je bilo v ganjenem zraku. Od dežja pomlajena rdeča opeka je zdi se izpuhtevala kalne prikazni, zgoščene v sence deviške bolečine, ki so šle skozi njen kalni sen: (bližnji enakomerni oboki razgublajoč se zlagoma na poljanah med griči onstran mestnih vrat): nato velik obris se je prikazal in šel mimo: veličastna, deviška vstran nagnjena glava služnice, ki giblje jo mladosten ritmu neuklonjen korak, ponujajoč konturo čeljusti rožnate in krepke ter na čase luč poševno temnega očesa nad uslužno nadlahtnico, nad laktjo, obe obteženi z mladostjo: nema.

(Služkinje naivne zaposlene s cekarji zvrhanimi živeža so umetelno počesane odtavale svojo svežo ljubkost onstran mestnih vrat. Vse zelene so bile poljane naokrog. Velike zabrisane gmote dreves so pritiskale na gričke, njihov obris na nebu je pridajal poteze domišljije: luč, harmonika, ki je izvabljala skromno pesem ljudstva pod dimnikom visoko dvigajočim se nad zemljišči neobdelanimi, med živopisnimi ženskami na vratih: temačne mestne četrti, ki jim dajejo življenje lovke rdeče: pokriti balkoni stolpov z ogromnim tramovjem pod ukrivljenim nebom: zadnje sape z odsevi vročimi in oddaljenimi v veliki jasnini slepeči in enakomerni, ko skozi obok mestnih vrat sem se podal v zelenilo in tòp je zagrmel poldan: sam le z vrabci okrog sebe ganjenimi med kratkotrajnim izvajanjem obratov nad leonardovskim jezercem.)

SREDOZEMSKI SONČNI ZAHOD

Sredozemski sončni zahod ovekovečen v glasovih ki pod večer se razvnamejo, v svetilkah ki se prižigajo, kdo te je uprizoril na nebu bolj prostrano bolj žgoče od sonca nočno sredozemsko poletje? Le kdo se lahko ima za srečnega ki ni videl tvojih trgov srečnih, uličic kjer še v višavi bojuje se ponosno dolgi dan v zlatih prikaznih, vtem ko v senci zelenih svetilk v marmornati arabeski tli neki mit ki uvija marmornate rôle proti tvojim prikaznim zlatim, nočno sredozemsko poletje? Le kdo se lahko ima za srečnega ki ni videl tvojih trgov srečnih? In tvojih ulic vijugastih s palačami in obmorskimi palačami in koder tli mit? Medtem ko izpod obokov tli neki drugi mit ki razsvetljuje ga samotna prosojna kockasta svetilka orjaška z zelenimi robovi? In glej nad tvojim pristaniščem zabrisanim od jamborja, in glej nad tvojim pristaniščem zabrisanim od popuščenega zlatega vrvja, po tvojih ulicah se mi prikazujejo v slovesnem mimohodu mlade postave, že srcu z napovedjo lepote nesmrtni se prikazujejo izpostavljajoč med hojo eno plat osebe ponosne, čistega obraza, na katerem je oko sijalo v nežnem gibkem ovalu. Zazvenele so kitare ob mimohodu boginje. Različne vonjave so prežemale ozračje, sozvočje kitar se je iz zavite uličice zmehčalo v ubrani trušč ulice, ki se je strma spuščala proti morju. Rdeči izveski prodajaln so obljubljali vzhodnjaška vina globokega opalnega sijaja, medtem pa je mimo mene trepetajočega življenje šlo naprej v nesmrtnih jasnih oblikah. In grenko, skeleče jecanje morja takoj ugašeno na vogalu neke ulice: ugašeno, zaznano in takoj ugašeno!

Zlati bog sončnega zahoda poljublja velike zbledele podobe na zidovih visokih palač, velike podobe koprneče po njem kakor po pradavnem spominu na ponos in radost. Čudaška palača iz osemnajstega stoletja molí ven na vogalu neke ulice, gosposka in nabuhla, nabuhla od svojega davnega sredozemskega plemištva. Na majhnih balkonih se marmornate opore čudaško ukrivljajo vase. Veliko zeleno okno zapre v skrivnost polken muhasto preračunljivko tiranko okretno temnorožnato, in baročna ulica zaživi dvojno

življenje: visoko v mavčnih obeležjih neke cerkve angelci debelušni in beli raztapljajo svoj konvencionalni blišč vtem pa na ulici nezveste mladenke temne sredozemske, potemnele od sence in svetlobe, pošepetavajo si na uho v zavetju teatralnih kril in zdi se da bežijo pregnane proti kakšnemu peklu v tisti eksploziji baročnega veselja: medtem vse vse se utaplja v sladkem zvoku prhutanja angelskih kril ki preplavi ulico.

TRG SARZANO

Proti trgu davnih turnirjev se vzpenjajo ceste in ceste in v čistem zraku se pod nebom napoveduje morje. Čisti zrak je bežno naznačen z rahlimi oblaki. Zrak je rožnat. Neki davni somrak je obarval trg in njegovo zidovje. In traja pod nebom ki traja, poletje rožno v še bolj rožnem poletju.

Naokoli v somračnem zraku se razlega smeh, vedro, in iz zidovja molí rožnat stolpič med bršljanom, ki skriva zvon: medtem pa, nedaleč stran, iz fontane pod majhno kupolo brizga voda voda in voda vsa lagodna, vrh kupole doprsje nekega modrega cesarja: voda voda, brizga voda vsa lagodna, na vrhu slepo doprsje nekega modrega rimskega cesarja.

Pisan vrh na drugi strani trga je obložen s ploščicami, s štirimi fialami obdan piramidast zvonik je obložen s ploščicami raznobarvno glaziranimi, prediren smeh na nebu, onstran poti vijug, nad ulicami rdeča tančica razjedene opeke: in tistemu smehu čujem odgovarja pozaba. Pozaba tako ljuba kipu poganškega cesarja nad majhno kupolo, kjer voda curkoma teče vsa lagodna pred slepimi očmi modrega rimskega cesarja.

* * *

Z mostu nad mestom čujem ritmične sredozemske kadence. Griči s svojimi stolpi se mi kažejo ogoleli skozi zelene rešetke tam doli pa nešteti metulji luči preplavljajo pokrajino z negibnostjo neizčrpne radosti. Velike rožne hiše med zelenimi zavoji še naprej zavajajo somrak. Po tlakovanem trgu se odbija ritmičen vrišč: poskakujoč deček, ki zbeži blagozvočno. Neka jasnina na drugem koncu zapuščenosti trga se vijugasto vzdiguje od morja, kjer se plesnive zelene ulice spuščajo v senčnate pasti: sredi trga, odrezana glava gleda brez oči na mali kupoli. Bela ženska se pokaže na odprtem oknu. Sredozemska noč je.

* * *

Na drugi strani trga se četverokotni zvonik razsvetljen dviga nad razjedeno opeko gôri ob začetku ulic napihnenih temačnih vijugastih utripajočih v plamenih. Vrh s štirimi fialami obložen s ploščicami sije raznobarvno glaziran vtem pa spodaj bela in kalna ob boku zelenih svetilk pohota sedi vladarsko. Zraven doprsje belih razjedenih in votlih oči, in zelena ura kakor gumb v višavi stakne čas z večnostjo trga. Ulica se uvije in pogrezne. Kakor oblaki nad griči hiše še jadrajo med variacijami zelenega in spodaj je razločiti obeležje D. M.²⁷ čisto belo drhteče od kril v zraku.

GENOVA

Po tem ko oblak na nebu je zastal
V daljavi nad stišano neskončno
Obalo ovito v oddaljen pajčolan,
In ko se je duša popotna vrnila
Vtem že vseokrog nje se nedo-
Umljivo je podoba vrta razsvetlila
V snu zelenem več kot človeška
Sredi blišča svojih kipov ponosnih:
In čul sem spev čul glas poetov
V izvirih in sfinge na pročeljih
Blagohotne so prvo pozabo ponižnim
Kot da zopet naklonile: ven iz skritih
Blodnjakov sem stopil: vzšlo je belo
Stolpovje v zraku: nešteti z morja
So se zdeli kot da beli sni jutranji
V daljavi so razgubljali se vklepajoč
Kakor vrtinca neznanega zvok.
Med jadri razpenjenimi čul sem zvok.
Žarko biló je sonce v Maju

* * *

Pod stolpom vzhodnjaškim, čez terase zelene čez skril sivi
Razliva se trg proti morju ki ladje neumorno nametava
Smeji se obokana palača rdeča s stebriščem neizmernim:
Kakor deroči slapovi Niagare
Poje, smeji se, rožlja raznolika simfonija plodna drveč proti morju:
Genova poje tvojo pesem!

* * *

V porcelanasti votlini
Sem kavo srkajoč
Gledal skozi steklo množico gor hiteti

Med prodajalkami kakor kipi, ki spuščajoč
Morske sadeže in hripavo vpijoč
Jih dajejo na tehtnico mirujočo:
Takšno te še pomnim in spet te vidim vladarsko
Gor gredoč po hrupnem klancu
Proti vratom na stežaj odprtim
Z večerno modrino kot ozadjem,
Fantastično s svojimi obeležji
Mitskimi sredi golih stolpov v jasnini,
Vsepovsod se te oprijemlje
Vročica ki vzbuja jo življenje
Prvinsko: in po uličicah opolzkih svetilk pojo
Prostitutke svoje kuplete
In od doli morski veter brez premora,

* * *

Po uličicah obmorskih v izmuzljivem
Večeru podil je veter med laternami
Preludije iz prepleta ladij:
Palače obmorske krasile so bele
Arabeske v senci medleči
In šla sva jaz in izmuzljivi večer:
In jaz dvigal sem oči k tisočem
In tisočem in tisočem dobrotljivih oči
Himer na nebu:
Takrat,
Blagozvočno
V višave vstaja, veter kakor da belo utvarja videnje Milosti
Kakor iz neumornih premen
Oblakov in zvezd na večernem nebu
Na uličici obmorski v višave vstaja,
Na uličici saj rdeče v višave vstaja
Na obmorski latern peruti rdeče
Z arabeskami so porisale senco medlečo,
Ki na uličici obmorski, v višave vstaja
Ki belo in lahno in tožeče je vstalo!
Kakor na latern perutih rdečih

Belo in rdeče v senci laterne
Ki bela in lahna in trepetava je vstala:
Zdaj že v rdečini laterne
Bila je že senca s težavo
Bela
Bela ko v rdečini laterne
Bela oddaljena s težavo
Jeka prepadena je izsmejala nestvaren
Smeh: in da jeka s težavo
In bela in lahna in prepadena je vstala
Že vsenaokrog
Svetlikal se je izmuzljivi večer:
Odbijale so laterne
Svoj utrip v senci.
Zvoki v daljavi so se rušili
V tišine svečane
Sprášujoč: ali z morja
Smeh ne vstaja
Sprášujoč ali neumorno
Čuje ga
Večer: sprášujoč premene
Oblakov v višavah tam
Na zvezdnem nebu.

* * *

V pristanišču plovilo počije
V somraku lesketajočem
Jambov mirnih od sadov luči,
V pokrajini mitski
Ladij v nadržu neskončnosti
V večeru
Vročem od sreče, blešččem
V širokem v širokem zastoru
Iz diamantov razpetem čez somrak,
S tisoči in tisoči diamantov v širokem zastoru živečem
Plovilo raztovarjajo
Neprenehno škripajoč,

Neutrudno oglušuje
In zastava je spuščena in morje in nebo je zlato in po pomolu
Tekajo dečki in kričijo
Svoje srečne krike.
Že v trumah drzno se podajajo
Popotniki v mesto gromko
Ki razpenja svoje trge in svoje ulice:
Jarka svetloba sredozemska
Se je zlila v pepelnati kamen:
Po uličicah davnih in globokih
Hrum življenja, radost silna in bežna:
Zlat zastor sreče
Je nebo kjer razkošno sonce
Pustilo je svojo zapuščino dragoceno
In Mesto dojame
In se vname
In plamen požgečka in použije
Sijajne ostanke sonca,
In skalo je mrtvaški prt pozabe
Božanske za utrujene ljudi.
Izgubljene v somraku gromkem
Sence popotnikov
Gredó po mestu ponosnem²⁸
Strašnih in grotesknh kot so slepci.

* * *

Prostrano, v vonju šibkem spuhtelem
Po katranu, bdeče nad njim svetilke
Električne, na morju komaj živem
Prostrano pristanišče zasniva.
Dvigne se oblak iz dimnikov
Ko pristanišče ob blagem prasketu
Vrvja zasniva: in da sila
Sniva, sniva ki ziba žalost
Nezavedno stvari ki bodo
In prostrano pristanišče niha v ritmu
Obnemoglem in tu se poraja
Oblak ki v tihem bruhanju nastaja.

* * *

O Sicilijanka ohola bujna matrona
Na oknih v vetru uličice primorske
V nedrju mesta ki pretresajo ga zvoki ladij in vozov
Klasično sredozemska samica pristaniška:
Po sivinah rožnih skrilnatega mesta
Odmeval je večerni trušč
In nato utišani zvoki v jasni noči:
Videl sem na oknih bleščeče kakor zvezde
Prehajati sence družin morskih: in petje
Sem čul počasno in dvoumno v žilah sredozemskega mesta:
Saj bila je pozna noč.
Medtem ti sicilijanska žena, izza vboklih
Šip v igri zamotani
Sence vbokle in luči brleče
O sicilijanska žena, do prsi
Sence ujete ti si bila
Hobotnica sredozemskih noči.
Škripale škripale škripale so verige
Žerjava nad pristaniščem v vboklini jasne noči:
In v vboklini jasne noči
In med čeljustmi železnimi
Šibko srce je odbijalo višji utrip: ti
Okno si ugasila:
Golo mistično v višavi vboklo
Neskončno mnogooko razdejanje bila je noč tirenska

They were all torn
and cover'd with
the boy's
blood²⁹

Opombe

* Prevajalčevo pojasnilo

Delo z *Orfičnimi spevi* Dina Campane me je nenehno in še zlasti proti zaključku postavljalo pred mnoge kompleksne prevajalske odločitve, v marsičem zahtevnejše kot v dosedanji (več kot dvajsetletni) ustvarjalni praksi. Ob tem naj poudarim le, da vsa odstopanja od „standardne“ interpunkcije (seveda upoštevajoč dejstvo, da je slednja v italijanščini mnogo svobodnejša kot pa v slovenščini), pogoste inverzije ustaljenega besednega reda in druge sintaktične modifikacije niso naključni domisleki, temveč služijo ustvarjanju (estetskega) učinka presenečenja in nevsakdanjosti, kakršnega je v svojem času – čeprav ne na način agresivnega šokiranja, ki je bilo blizu npr. futuristom – pri sprejemnikih prejkone vzbujala Campanova poezija (in poetična proza). Tudi stoletje kasneje je to namreč eden od bistvenih razlogov, ki ji zagotavljajo umetniško polnokrvnost.

1 (Nem.): Tragedija zadnjega Germana v Italiji. Podnaslov, ki s posvetilom in zaključnim citatom uokvirja *Orfične speve*, se navezuje na etični ideal moralne čistosti in plemenitosti, ki ga za Campano uteleša germanstvo in po njegovem zaznamuje celotno knjigo. Pesnik poudarja, da tega ideala ne dojemam v „naturalističnem“ smislu, saj z njim ne istovetim samo lastne človeške in umetniške usode, temveč ga med drugim pripisuje tudi izstopajočim ustvarjalcem, kot so bili Dante, Leopardi in (slikar) Segantini.

2 Posvetilo zadnjemu nemškemu cesarju je Campanova provokativna in polemična reakcija na protiavtstrijsko in protinemško kampanjo, ki je bila značilna za Italijo med prvo svetovno vojno in je sledove pustila tudi v provincialnem okolju Marradija, kjer je Campana dal natisniti svojo knjigo. Po prihodu v Firence jeseni 1914 ga opozorijo na možne posledice te geste, zgodi pa se tudi, da policija obišče knjigarno, kjer so prodajali *Orfične speve*, in poizveduje o avtorju; zato se Campana odloči, da bo stran s tem posvetilom iztrgal iz vseh izvodov, ki mu pridejo pod roko, in zakril tudi podnaslov knjige.

3 Referenca na Michelangelovo skulpturo *Noč*, ki se nahaja na grobu Giuliana De' Medici v baziliki svetega Lorenza v Firencah.

4 Referenca na Dantejeve verze iz *Božanske komedije* (*Pekel* V, 31–33 in sl.): „barbarske pogubljen kraljice davne“ so Semiramis, Kleopatra, Helena in Didona, Francesca pa Francesca da Rimini (*Pekel* V, 73–142), simbol mučeništva ljubezni. Navezavi iz te in prejšnje opombe se ponovita tudi v poetični prozi *La Verna*.

5 Navezava na Rafaelovo sliko *Ekstaza svete Cecilije*, ki je razstavljena v Nacionalni pinakoteki v Bologni.

6 Gre za podobe, ki jih projicira laterna magica, torej za ogled filmske predstave v potujočem kinematografu, kar je bila v tistem času velika atrakcija.

7 Svetišče, ki se nahaja v toskanskih Apeninih in kamor se je Campana odpravil iz Marradija na svojevrstno „romanje“. V katoliški tradiciji je ta kraj povezan s svetim Frančiškom, ki naj bi tam prejel stigme. Določni člen

v naslovu je ohranjen zaradi navezave na predkrščansko mitologijo, točneje na latinsko boginjo Laverno, baje zavetnico tatov.

8 Drugi najvišji vrh toskanskih Apeninov (1654 metrov), kraj, kjer izvira Arno.

9 Andrea del Castagno (1421–1457) je bil pomemben italijanski zgodnjerenesančni slikar, med drugim znan po portretu Niccolòja da Tolentina iz firenške katedrale Santa Maria del Fiore.

10 (Fr.): Kot obnemogla prijatelja / Katerih sovraštvo se je izčrpalo / In ki spustita svoje orožje!

Verzi francoskega pesnika in dramatika Henrija Becqua (1837–1899). Prevedla Nataša Varušak.

11 Reminiscenca na keramično skulpturo *Oznanjenje*, katere avtor je toskanski renesančni kipar Andrea della Robbia (1435–1525) in se nahaja v baziliki v Verni.

12 Grafično znamenje asteriska je v liturgičnih knjigah označevalo premore na polovici verzov v psalmih.

13 Italijanski renesančni slikar Domenico Ghirlandaio (1449–1494) je bil izvrsten portretist, ki je upodabljal tako predstavnike visoke družbe kakor tudi pripadnike nižjih slojev.

14 Jusepe de Ribera (1591–1652) z vzdevkom Spagnoletto je bil španski slikar, ki je zvečine živel in ustvarjal v Neaplju. Njegovo delo je Campana poznal iz mestnega muzeja v Faenzi, in sicer gre tu za jedkanico *Pijani Silen*. Glej tudi prozo *Faenza* v pričujoči knjigi.

15 V muzeju v Faenzi si je Campana lahko ogledal tudi reprodukcijo znane grafike Albrehta Dürerja *Vitez, smrt in hudič* (1513), ki jo ima v mislih tukaj in v prozi *Faenza*.

16 Domači Marradi, ki se pesniku pokaže v daljavi.

17 Pesnik, prozaist in slikar Ardengo Soffici (1879–1964), prepoznavna osebnost italijanskega literarnega življenja v prvih desetletjih 20. stoletja, skupaj z Giovannijem Papinijem ustanovitelj futuristične revije *Lacerba* (1913). Campanova pesem je nastala kot odziv na Sofficijevo sliko *Tarantela pederastov*, ki je bila na ogled na Lacerbini razstavi futurističnega slikarstva v Firencah konec leta 1913, kasneje pa naj bi jo avtor uničil.

18 (Fr.): nabrežje. Množinska oblika (Quais) je tu morda tiskovna napaka.

19 Dmitrij Sergejevič Merežkovski (1866–1941), ruski simbolistični pesnik, prozaist in dramatik, ki se je veliko ukvarjal z religioznimi in mističnimi vprašanji; od leta 1919 je živel v emigraciji v Parizu.

20 Domenico Baccarini (1882–1907), kipar in slikar iz Faenze, izvrsten risar.

21 Hčerke „ciganov“, sejmarjev, ki so v Campanovem spominu vodili potujoče zabavišče.

22 *L'amore illustrato*, revija, ki je tedensko izhajala v Milanu od leta 1897 do leta 1928.

23 (Šp.): Boste mate?

24 (Fr.): Kot vržen v pekel / Kjer mrgoli človeških bitij / Si se mi prikazal,
o Rus / Nenadoma, nebeško / Med hrupom / Surovega vrveža / Podle
človeškosti / Ki gnije sama od sebe. / Videl sem tvojo svetlo brado / Ki
je poblisnila v kotu / Tudi tvojo dušo sem videl / Skozi zavrženo brezno /
Tvojo dušo v primežu / Primežu brezupa / Ognjevitih Himer / V kužnih
hlapih človeštva. / Tako si ti itd. itd.

Prevedla Nataša Varušak.

25 Reminiscenca na portret Beatrice d'Este, ki so ga pripisovali Leonardu
da Vinci in visi v milanski Ambrozijanski knjižnici.

26 Usmiljeni bratje so katoliška organizacija, ustanovljena v Belgiji v 19.
stoletju, katere glavni nalogi sta bili skrb za bolnike in starce ter vzgoja
mladine.

27 Zastarela krajšava za (D)evice (M)arije.

28 (It.): La Superba, stalni vzdevek za mesto Genova.

29 (An.): Vsi so bili razkosani in oblitni z dečkovo krvjo. Campanov prevod
in malenkostna predelava verza Walta Whitmana („The three were all torn
and cover'd with the boy's blood“), vzetega iz 34. pesmi cikla *Song of Myself*
(*Pesem o sebi*). Zdi se, kakor da Dino Campana s tem zaključnim citatom
izreka ostro obsodbo sodobnikom, ki so bili sovražni njegovim človeškim
in umetniškim aspiracijam.

Kronologija življenja in dela Dina Campane

1885

Dino Campana se rodi 20. avgusta 1885 ob 14.30 v mestecu Marradi, ki leži približno 60 kilometrov severovzhodno od Firenc, na gričevnatem obrobju Apeninov ob rečici Lamone, na meji med Toskano in Romagno. Njegov oče Giovanni je osnovnošolski učitelj in kasneje ravnatelj, mati Francesca (Fanny) Luti pa gospodinja, izredno pobožna, sčasoma vse bolj zaprta vase, nezadovoljna z možem in starejšim sinom ter z znaki duševnih težav: te so v določenem obdobju, zdi se, mučile tudi očeta. V življenju Dina Campane imata pomembno vlogo tudi očetova brata: Torquato, prav tako učitelj, in Francesco, ki naredi kariero v sodstvu kot tožilec v Firencah in Pisi. Dokumenti govorijo še o obstoju četrtega brata, ki naj bi umrl v umobolnici: kaže, da je šlo za družinsko skrivnost.

1891–1901

Dino obiskuje osnovno šolo v Marradiju in nato kot vozač gimnazijo v Faenzi. Ob koncu tega obdobja se stopnjuje njegov konflikt z materjo, ki vse od rojstva drugega sina Manlia (1888) Dina ni zares sprejemala; ker se ji ta v puberteti začne upirati, v družini obvelja, da ima „grob in bolesten impulziven“ značaj, ki kliče po obravnavi medicinske stroke. Zaradi družinskih težav in nesprijetosti s strani sošolcev Dino ne naredi prvega letnika gimnazije.

1902–1904

Z očetom se začasno preseli v bližino Torina, kjer zaključi gimnazijo. Opravlja izpite za vpis na vojaško akademijo v Modeni, v pričakovanju rezultatov se vpiše tudi na univerzo v Bologni, kjer naj bi študiral kemijo. Decembra 1903 postane gojenec vojaške akademije, ki jo obiskuje od januarja do avgusta 1904, vendar ne opravi izpitov, s katerimi bi napredoval v višji čin. Temu neuspehu je nemara botroval skrivnosten dogodek (škandal po obisku javne hiše?), zaradi katerega je bil za nekaj ur zaprt v Parmi. Po vrnitvi v Marradi, ki je za družino seveda veliko razočaranje, se Campana vse pogosteje umika v apeninske hribe, kjer

veliko bere (Carducci, Pascoli, D'Annunzio, Nietzsche) in se loteva pisanja, vendar ti njegovi poskusi niso ohranjeni. V njem se postopoma izoblikuje ideja o umetnosti kot samotnem in aristokratskem početju. Ob koncu leta se prepiše na univerzo v Firencah, kjer študira farmacijo in živi pri stricu Francescu.

1905–1906

Bolj od študija Dina zanimajo obiskovanje firenških muzejev, pohajanje in prebiranje knjig. Oče doseže, da ga spet prepišejo v Bologno: za izpite študira v domačem Marradiju in jih v prvi polovici leta 1906 tudi nekaj opravi, ko pa mu prvič spodleti, se odloči za beg od družine in družbe, ki ga zavrača. Tako rekoč brez denarja se odpravi proti Pavii, Milanu in nato peš v Švico, pride vse do Pariza (o čemer govori proza »Dualizem« iz *Orfičnih spevov*), a ker nima dokumentov, ga francoska policija vrne v Italijo na prelazu Fréjus, nakar se spet znajde v Marradiju, kjer nihče ni vedel, kaj se je z njim dogajalo tačas. V družini (in mestecu) se odločijo, da mora Dino v norišnico in to tudi izpeljejo kmalu po tistem, ko dopolni enaindvajset let in torej postane polnoleten: v skladu s tedanjimi zakoni ga na podlagi formularja, ki ga je izpolnil občinski sanitarni inšpektor, zdravnik Pellegrini, orožniki odpeljejo v umobolnico v Imoli. Njegova diagnoza je „zgodnja demenca“, kot simptomi pa so navedeni „duševna eksaltiranost, impulzivnost in klateško življenje“; ko se oče po dobrem mesecu in pol opogumi in na lastne oči preveri, v kakšnih razmerah se je znašel sin, se odloči, da bo prevzel odgovornost in podpisal dokumente, ki omogočijo Dinov odhod iz bolnišnice – kljub zdravniškemu (in ženinemu) nasprotovanju. Odtlej pa je Dino Campana „norec“ s sodno potrjeno psihiatrično diagnozo, zaradi katere je med drugim razglašen za nesposobnega, da bi služil vojaški rok. Njegov uradni skrbnik postane stric Torquato.

1907–1908

V družini še vedno kujejo načrte, kako bi se otresli „problematičnega“ sina. Dino spet odhaja do samotnih hribovskih krajev v okolici Marradija in se tam posveča branju in pisanju: pesniški in prozni fragmenti, ki nastajajo v tem času, so že material za *Orfične speve*. Občasno se zateka k prekomernemu uživanju alkohola in tako ne ogroža le družinske harmonije, temveč tudi „javni red in mir“ v Marradiju. Giovanni Campana med drugim naveže pisemski stik z nekimi rojaki, ki so iz

Marradija emigrirali v Argentino, in uspe mu priskrbeti celo potni list, ki Dinu omogoča „enosmerno potovanje“ čez ocean.

1909

Aprila tega leta se zgodi Campanova ponovna hospitalizacija, a tokrat v ustanovo, ki velja za kvalitetnejšo in naprednejšo – v firenško umobolnico San Salvi. Njegova anamneza je obogatena z novimi podrobnostmi (stričeva smrt v norišnici, alkoholizem, zanemarjenost, „posebno sovraštvo do matere“), vendar se ravnatelj San Salvija odloči, da ga bo odpustil že po osemnajstih dneh. Oktobra ga stric Francesco v Genovi spremi do ladje in Dino odpluje prek Atlantika vse do Buenos Airesa. O njegovi poti in bivanju v Argentini pričajo posamezna literarna besedila (pesem »Potovanje v Montevideo«, proza »Pampa«), pri čemer se zdi, da to bivanje, v času katerega je Campana opravljal različne poklice, obenem pa čutil nostalgijo po Evropi, le ni trajalo več kot nekaj mesecev.

1910

Kot mornarski vajenec se Dino Campana v Bahii Blanci vkrca na trgovsko ladjo in pristane v Antwerpnu. Prispe do Bruslja, kjer ga dva meseca zadržujejo v „preventivnem“ zaporu, ob poskusu prehoda francoske meje pa ga ujamejo orožniki in spremijo do umobolnice v mestecu Tournai: Dinu ne preostane drugega, kot da piše domov, in julija se spet znajde v Marradiju. 15. septembra se – na sledi „toskanske poezije“ in „poezije gibanja“ velikih imen, kot so Dante, Leonardo, sveti Frančišek in Andrea del Castagno – odpravi na pot do svetišča Verna in nazaj, o čemer govori istoimenska proza. Zdi se, da v tem času dozori njegova odločitev postati pesnik.

1911–1912

Campana se v Firencah spoznava z literati in posluša predavanja iz italijanske književnosti na filozofski fakulteti, kjer bržčas spet zbudi pozornost varuhov javnega reda in miru, ki ga zasljučujejo in nadlegujejo, zato se odloči, da bo odšel iz mesta. Kdaj pa kdaj se znajde v Faenzi in Bologni, februarja 1912 pa nekaj časa preživi v Genovi: kaže, da v tem obdobju odkrije tudi (plačano) spolno ljubezen in se sodeč po simptomih nalezje sifilisa, ki naj bi bil – v mnogo večji meri kot duševna bolezen – vzrok njegovih kasnejših zdravstvenih težav. Poleti ga oče postavi pred

dejstvo, da mu bo ukinil vso finančno podporo, če ne zaključi študija, zato se Dino vrne na kemijsko fakulteto v Bologni. 8. decembra 1912 v študentski reviji Papiro prvič izidejo tri njegova nepodpisana besedila: »Le cafard«, »Himera« in »Dualizem«. Proti koncu leta se spet zaplete v težave z orožniki in odloči za odhod v Genovo: uspe se mu prepisati na tamkajšnje univerzo.

1913

Za Campano ima pravi pomen samo še vključevanje v literarno življenje; izostruje pa polemičen in kritičen odnos do njegovih najizrazitejših tokov in predstavnikov, četudi nekaj časa simpatizira s futurizmom. Prav tako se stopnjuje njegov odpor do konvencionalnih obrazcev vstopanja v ta svet, in sicer na podlagi neprijetnih izkušenj, ki jih doživi ob koncu leta v Firencah, tedanjem osrednjem kulturnem središču. Tam stopi v stik z urednikoma „udarne“ revije Lacerba, Ardengom Sofficijem in Giovannijem Papinijem, ki revnemu, čudno izgledajočemu in čudaškemu provincialcu namenita nekaj pozornosti in še več posmeha, predvsem pa izgubita – oziroma založita za dolgih pet desetletij – edini izvod rokopisa *Il più lungo giorno* (*Najdaljši dan*), prvotne verzije *Orfičnih spevov*. Campana mora zato obnavljati zbirko po spominu in jo pri tem v marsičem ustvarjati na novo.

1914

V Marradiju da Campana pretipkati *Orfične speve* in jih nato pošlje več uglednim založnikom (Vallecchi, Zanichelli, Treves). Odide v Švico, da bi zaslužil nekaj denarja za morebitno samozaložbo, ki se res pokaže kot edina možnost; večino sredstev zanj zberejo znanci in redki prijatelji iz Marradija, tako da 7. junija sklene pogodbo s tamkajšnjim tiskarjem Ravaglijem za natis tisoč izvodov *Orfičnih spevov*. Septembra se odpravi v Firence, da bi tam prodajal knjigo, ki doživi več odzivov kritike in uglednih literatov, tudi Papini in Soffici se zdaj odločita za objavo nekaterih besedil v Lacerbi.

1915

Zaradi „problematičnih“ podnaslova in posvetila knjige se Campana znova prestraši in zbeži iz Firenc; nekaj časa dela v Švici, nato pa se vrne v Marradi. Po vstopu Italije v vojno se neuspešno poskuša prijaviti kot prostovoljec. Medtem se stopnjujejo njegove zdravstvene težave: vse

pogostejši in močnejši so glavoboli, doživlja halucinacije in ima hude preganjave ter obsesivne ideje, bolijo ga jetra, vranica in ledvice, doleti ga delna paraliza desne polovice telesa (podobno kot znanca, popotnika Regola iz proze »Srečanje z Regolom«). Zato prebije mesec in pol v marradijski bolnišnici; zdi se, da mu tam vendarle, kljub neustrezni diagnozi („nefritis“), na tihem zdravijo terciarno fazo sifilisa.

1916

Campana še vedno pošilja ostra grozilna pisma Papiniju in Sofficiju zaradi izgubljenega rokopisa: ta zadeva, kot kaže, postaja simbol vseh krivic in nevšečnosti, ki jih je moral pretrpeti v življenju. Resno bolan se za nekaj časa umakne k očetu, ki dela v mestecu Lastra a Signa blizu Firenc: sicer objavi nekaj novih besedil v literarni reviji Riviera ligure, kjer so mu naklonjeni urednik Mario Novaro in tudi drugi ligurski pesniki, kot denimo Giovanni Boine in Camillo Sbarbaro, vendar se nagiba k temu, da bi zaradi „živčne razrvanosti“ opustil literaturo, in išče način, kako bi se v prihodnje preživljal. Poletje spet preživlja v hribovskih vasicah: v Casetti di Tiara prejme pismo znane pesnice in literatinje Sibille Aleramo (1876–1960), ki ga tam tudi obišče in začne se viharna ljubezenska zgodba, v kateri je bolj malo srečnih trenutkov, veliko pa ločitev in pobegov, spopadov, žalitev, verbalnega in tudi fizičnega obračunavanja: Campanov živčni sistem je pod vplivom sifilisa vse bolj neuravnovešen, deliriji so čedalje pogostejši.

1917–1918

Campano na prošnjo Sibille Aleramo pregleda ugledni firenški zdravnik Eugenio Tanzi, ki svetuje hospitalizacijo, obenem pa priporoči umik v gorsko okolje. Campana nekaj časa preživi v Rubiani blizu Torina, kjer se njegovo stanje malo izboljša: snuje nov časopis, nadaljuje pa se tudi dopisovanje s Sibillo Aleramo, ki stopnjuje njegov nemir in trpljenje, saj ji v resnici ni do ponovnega srečanja. To se nazadnje zgodi v razmeroma dramatičnih okoliščinah, v zaporu, saj Campano septembra aretirajo v Novari, ker se je brez dokumentov potikal po mestu: po prejemu telegrama Sibilla Aleramo odhiti tja, jamči zanj, da ga izpustijo, nato pa se razideta kot tujca. Campana se mora vrniti v domače kraje, razmišlja o samomoru in počne vse bolj brezumne reči. 12. januarja 1918 ga urgentno hospitalizirajo: iz psihiatrične bolnišnice San Salvi ga kmalu premestijo v umobolnico Castel Pulci v Badii a Settimo pri Firencah, od koder se ne vrne več.

1918–1932

Campana se ustali v umobolnici, kjer daje vtis „zgledega bolnika“: bere knjige in časopise, kuha za sobolnike in baje veliko masturbira. Njegove delirije vse pogosteje „zdravijo“ z elektrošoki. Leta 1926 začne Campano v bolnišnici obiskovati psihiater Carlo Pariani, ki o teh srečanjih pozneje napiše knjigo *Vita non romanzata di Dino Campana* (*Neromansirano življenje Dina Campane*), vir številnih dezinformacij in lažnih predstav o pesniku, ki je svojega „biografa“ marsikdaj tudi zavestno zavajal. 1928 izide ponatis *Orfičnih spevov* pri ugledni firenški založbi Vallecchi, ki je nastal brez Campanove vednosti in v katerem mrgoli uredniških popravkov in dodatkov. Ko Campana prejme izvod knjige, izrazi svoje nezadovoljstvo in vztraja, da je prava verzija zbirke zgolj tista iz leta 1914. Novembra 1931 se zdi, da se je Campanovo duševno stanje (tudi po presoji zdravnikov) izboljšalo: obnavlja znanje tujih jezikov, ker razmišlja, da bi se po prihodu iz bolnišnice preživljal kot prevajalec. 1. marca 1932 pa na hitro umre, domnevno – okoliščine ne dopuščajo neizpodbitne določitve dejanskega razloga – zaradi zastrupitve krvi. Pokopan je na majhnem in neuglednem pokopališču blizu bolnišnice.

1942

Javna peticija, s katero več znanih literatov in drugih umetnikov, ki se vse bolj zavedajo pomena Campanovega dela, doseže, da so njegovi posmrtni ostanki premeščeni v romansko cerkvico, ki stoji ob pokopališču v Badii. Ob tej priložnosti ima govor fašistični kulturni minister Bottai, kar kasneje podpihuje nesporazume o Campanovi navezavi na fašizem, za katero pa seveda ni nobenih dokazov.

1984

Izid romana *La notte della cometa* (*Noč kometa*) Sebastiana Vassallija, ki je s svojo natančno rekonstrukcijo, oprto na predano odkrivanje novih in lucidno prevrednotenje že znanih biografskih dejstev, bistveno pripomogel k demistifikaciji in demitologizaciji Campanove življenjske zgodbe, ob tem pa vseskozi postavljal v ospredje prebojno moč njegove poezije. *Orfični spevi* so eno najpomembnejših del italijanske literature 20. stoletja.

Kazalo

Noč	7
I. Noč	7
II. Potovanje in vrnitev	15
III. Konec	17
Nokturni	18
Himera	18
Jesenski vrt	19
Upanje	20
Zasteklitev	21
Spev mraka	22
Semanji večer	23
La petite promenade du poète	24
La Verna	25
I. La Verna (dnevnik)	25
II. Vrnitev	31
Podobe potovanja in gore	36
Potovanje v Montevideo	39
Fantazija ob sliki Ardenga Sofficija	41
Firence (Uffizi)	42
Bije da boli	43
Firence	45
Faenza	47
Dualizem	49
Sanje v ječi	51
Nevrastenikov dan	52
Razne in fragmenti	55
<i>Privezane barke</i>	55
<i>Fragment (Firenze)</i>	56
Pampa	57
Rus	60
Sprehod s tramvajem do Amerike in vrnitev	63
Srečanje z Regolom	65
Širóko	67
Sredozemski sončni zahod	69
Trg Sarzano	71
Genova	73
 Opombe	 79
 Kronologija življenja in dela Dina Campane	 83

Dino Campana
ORFIČNI SPEVI

Prevod, opombe in spremna besedila
Gašper Malej

Jezikovno svetovanje
Andreja Kalc

Poetikonove lire
61. knjiga
Urednik Ivan Dobnik

Zbirko ureja in izdaja
Književno društvo Hiša poezije
Pavšičeva 4, Ljubljana
Zanj Nadja Dobnik
hisa-poezije@poetikon.si
www.poetikon.si

Oblikovanje zbirke in fotografija na naslovnici
Sandi Radovan

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

821.131.1-1(0.034.2)
929Campana D.(0.034.2)

CAMPANA, Dino, 1885-1932

Orfični spevi [Elektronski vir] / Dino Campana ; prevod, [opombe in spremna besedila] Gašper Malej. - El. knjiga. - Ljubljana : Književno društvo Hiša poezije, 2016. - (Poetikonove lire ; knj. 61)

Način dostopa (URL): <http://www.biblos.si>. - Prevod dela: Canti orfici

ISBN 978-961-6758-79-6 (ePub)

286094080